

ÉRTEŚIRŐ

A KEGYES-TANÍTÓRENDIEK

VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ

NAGYKANIZSAI KATH. FÖGYMNASIUMRÓL

AZ 1888—89. TANÉVBEN.

KÖZZÉTESZI

JANKY KÁROLY

IGAZGATÓ.

NAGY-KANIZSA,

NYOMATOTT FISCHEL FÜLÖP KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1889.

ÉRTEŚITŐ

A KEGYES-TANÍTÓRENDEK

VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ

NAGYKANIZSAI KATH. FŐGYMNASIUMRÓL

AZ 1888—89. TANÉVBEN.

KÖZZÉTESZI

JANKY KÁROLY

IGAZGATÓ.

NAGY-KANIZSA,

NYOMATOTT FISCHEL FÜLÖP KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1889.

9520

A virágok csoportosulásának törvényeiről főránk ismertebb alakjain.

Alig van szebb és nemesebben szórakoztató foglalkozás, mint a természetet felkeresni, annak életjelenségeit figyelemre méltatni, s az abban előforduló tárgyak csodálatos alkotását szemlélve, szabad folyást engedni az érzelmeknek, melyek keblünkben támadnak, követni a gondolatokat, melyek folyásukban számunkra sokszor becses gyöngyöket hoznak felszínre. Ha érdekes a szervesetlen világ belsejébe hatolni, ha örömet okoz az állatok életének s szervezeteinek tanulmányozása, a növényvilág szemlélete a szépérzetet ápolja, a lélek nemeségét gyarapítja. Régen ismert dolog az, mit a költő kifejez: a ki a virágot szereti, rossz ember nem lehet. Elfásulhat a kedély a bányák sötét üregében, fenséges érzetek kelhetnek hegyek közt járva az ember lelkében, midőn kopár sziklafal meredez fölötte, vagy midőn kiugró fokán a tátongó mélységbe tekint; durva, érzéketlen kedélye lehet annak, ki életét pusztán az állatok társaságában éli, de az, ki a növényvilág honába el szokott látogatni, ki tud társalogni az érzéketlen, de mégis oly gyöngéd, a tehetetlen, de mégis oly kedves, a változatos, de mindig finom izléssel öltöztetett növényekkel, az nem lehet rideg, nem fásult, s főként nem lehet nemtelen. Mintha gyöngédségükkel s tehetetlenségükkel arra lennének teremtve, hogy hozzászoktassanak bennünket gyöngéd érzelmekkel közeledni másokhoz, irgalommal viselkedni a tehetetlenek irányában, mintha illatukkal elkábitva álomba ringatnának, mely álomban a jó és igaz eszményi képe lebegne előttünk, mely egy elérhetetlen, de mégis dicső czélnak megvalósítása felé csalogatna bennünket az eszményi tökéletesség elérésére. A szabályosság, mely a növények alakjain előmlik, az a törvényszerűség a látszólag szabálytalan elrendeződésben, a kivételeknek látszó, de mindig megmagyarázható rendellenesség, igen nagy befolyással lehet igazság-, rend- és törvény-szeretetünk növelésére; a ki földi salaktól ment tiszta örömet akar élvezni, vegye kezébe a növénytant, ismerkedjék meg alapvonalával, s lépjen a nö-

vénysországi társalgó termébe, ezerszeresen felleli ott. A ki megunta a világ zaját, avagy csalódások által elkésérítve nem mer bizalmat helyezni senkibe, jöjjön ide, a virágok néma fejecskéi nem ütnek zajt, és mégis oly sokat mondanak, barátunkká lesznek, s nem hagynak el hűtlenül soha!

A növényország azonban nem csak szórakoztatást, hanem főként hasznos tápot is nyújt a fejlődő emberi léleknek. Nem tudom azért eléggé ajánlani a tanuló ifjaknak, hogy gyakran, és minél tovább időzzenek a szabad természetben, s ne rösteljék figyelemre méltatni annak talán jelentékteleneknek látszó, de valójában nagyon érdekes tárgyait, különösen pedig ne a növényeket. Én itt a növények virágaival, tulajdonképpen azok csoportosulásának szabályaival akarok foglalkozni. Nem célom itt mélyreható kutatásoknak eredményét közölni, nem, elvont fejtegetések, összehasonlitások és mérlegelésekbe bocsátkozni; főcélom az, hogy elmondjak olyan dolgokat, melyek minden időben szemlélhetők, hogy felhívjam a figyelmet olyan törvényszerűségekre, melyeket csak azért nem lát mindenki, mert figyelme nem volt még ráirányítva.

A tanulókra nézve a nagy szünidő különösen alkalmas arra, hogy üdülést keresve kertekben, mezőkön avagy szántóföldeken járkáljanak. E rövidke értekezés talán fog annyi ismeretet nyújtani még annak is, ki először hall e dologról, hogy a keze ügyébe kerülő virágot nemcsak színeinek harmoniája vagy illata szerint fogja mérlegelni, hanem reá talál ama gondolatmenetre, mely annak az egész növényhez, vagy más virághoz való viszonyát megállapította. És ha ez meglesz, akkor tapasztalni fogja, hogy azok a mellőzött közönséges virágok érdekesekké válnak, hogy talán a konyhakertben karóra futtatott bab láttára nemcsak a közönséges babszemek jutnak eszébe, a burgonya-, kukoricza- vagy buzatábla mellett elmenve azok szép virágzásánál nem csak a gazda öröme fog lelkében feltűnni, hogy az utsalí tövis vagy katáng kóró, nem egyedül tolakodásuk miatt méltán kiérdemelt boszankodás érzetét keltik fel benne, hanem a talán jól kifejlett valamely szabályosság láttára a törvényességen alapuló megnyugvás és igazság érzete fogja lelkét más irányú változatossággal üdíteni. Mert valóban a Teremtő végtelen bölcsességére vall az is, hogy olyannak tudta teremteni a növényeket, miszerint minél jobban ismerjük azokat, annál bámulatosabbak, minél jobban értjük a törvényeket, annál nagyobbban látszik az azokat alkotó értelem, s minél több oldalról tekintjük azt, amit szépnek találunk, annál

több gyönyört okoz. Szóval, nem csodálkozhatunk Linné fölött, midőn elmerülve a természet vizsgálatában Mózeshez hasonlítá magát, midőn nem ugyan közvetlen, de művében látni vélte az Istent.

És ha most hasznos időtöltést akarsz magadnak szerezni, kövess.

Mielőtt a virágok társulásának törvényeiről beszélünk, szükséges valamit mondani magáról a virágról, s azon elvekről, melyek tekintetbevételével meg tudjuk határozni, van-e valamely virágos ág szemlélésekor dolgunk társulással, vagy nincs.

I.

A magasabb rendű növényeknél a virág az a szerv, mely egy fontos életfeladatnak, a növény faji életének fentartására szolgál. Milyen részekből áll a virág, arra legjobban megfelel egy virág maga. Vegyünk például kezünkbe egy szegfűt, azok a színes levelek hasogatott szélekkel szirmoknak, ezek tövében összenőtt zöld levelekből álló képződmény pedig kehelynek nevezetik. A szirmokon belül 10 vékony szálat látunk végükön bunkókkal, melyek a porzók, s ezeken belül két vastagabb és hosszabb bunkó nélküli képződményt ismerünk fel, ezek a bibeszárak, melyek a kehelybe betakart maghonnal vannak összeköttetésben. Ha most mindezekhez hozzá vesszük, hogy együttesen a növény ágainak megvékonyodott részén az ugynevezett virágszáron foglalnak helyet, előttünk áll a virág. Megjegyezzük még, hogy az itt felsorolt részek nincsenek minden esetben kifejlődve, hogy főképen a termő és porzók jelenléte fontos, s hogy ha hiányos is a virág, mi a kapcsolódásnál általában mint virággal foglalkozunk velök. Ha most a virágok fejlődési menetét vesszük, azt találjuk, hogy azok részeinek fejlődése az ágak és levelekével megegyezők. A porzók, a termők, szirm- és kehelylevelek, levél képletek, a virágszár pedig szár képlet. Valamint vannak növények, melyek egyetlen szárral bírnak, s ezen száron különböző szabály szerint vannak a levelek elhelyezve, s amint vannak növények elágazó szárral, úgy a virágok is lehetnek magánosan állók, és többed-magukkal különböző módon összetettek. Tovább mehetünk. Azok a szabályok, melyek a növény szárának elágazásánál, és a levelek elrendeződésénél érvényesek, a virágok kapcsolódásánál is feltehetőek. Tévedés volna azt hinni, hogy ha egy növényen több virág jön elő, már azok mindjárt kapcsoltak, vagyis egymással szoros viszonyban állók, meghatározott törvény

szerint egyesültek. Ne menjünk tovább, csak a rózsabokrot nézzük meg, nagyon sok olyan rész van rajta, minőt mi virágnak hívunk, egymáshoz közel, ugyanazon egy ágon több virágot lelünk, és még sem nevezzük szabályosan összetettnek, hanem azt mondjuk, hogy a rózsabokron számos magános virág van.

A magános és összetett virág közt, mely utóbbit rövidebben *virágzatnak* nevezhetjük, sokszor oly szembeötlő különbség van, hogy azokat első tekintetre megkülönböztethetjük egymástól.

Vannak növények, minő például a tulipán vagy az őszi kikerics, melyeknél a virág a növény szárának végén foglal helyet, úgy, hogy a növénynek magasságban való növéstét mintegy berekeszti. Ezen növényeknél a szár el nem ágazó. Vannak ismét olyanok, melyeknél a szár elágazó ugyan, mint a rózsánál, de minden ágon ismétlődik az, a mi az elágazó szárnál van, hogy az ág végén egyetlen virág ül. Valamint az el nem ágazó szárnak csak alsó részén jönnek elő jól kifejtett levelek, úgy nevezett lomblevelek, úgy az itt felemlített elágazó szárnál is csak azok tövében, a fő száron láthatunk leveleket, minél fogva mondhatjuk, hogy itt az egyes virágszárak a lomblevelek hónaljában erednek. Legyen a virág akár a növény tengelyének végén álló, akár a lomblevelek hónaljából eredő, mindkét esetben magános virággal van dolgunk, mert a fő-tengely oldalágain egyedül áll a virág, s attól kezdve hol a lomblevelek elenyésztek, a virágot viselő szár rész többé el nem ágazik.

Igen gyakran, mondhatjuk többnyire, azt vesszük észre a növényeknél, hogy a fő-tengely, vagy a fő-tengelynek mellékágai még egy vagy több mellékágakat hajtanak, mit pl. az akácznál vagy szőlőnél látjuk, mely mellékágak tövében lombleveleket nem találunk. Ilyen esetben, de különösen akkor, midőn a mellékes virágszárak nagyon megrövidülnek, olyan kép tárul elénk, mintha egyetlen tengelyen több virág lenne összehalmozva, ilyen esetben mondjuk azt, hogy a növénynek összetett virága, avagy virágzata van. Fő elv tehát az egyszerű és összetett virágok megkülönböztetésénél az, hogy a tengelynek azon elágazó része, melynek végein a virágok foglalnak helyet, virág kocsán-é, vagy nem? És mert a virágkocsánokon többé lombleveleket nem találunk, könnyű lesz megmondani, elágazó virágkocsán, tehát virágzat van jelen, vagy el nem ágazó virágkocsán, s vele magános virág. Ezen megkülönböztetés az

egyszerű és összetett virágzatok között mindig használható, még azon kevés esetben is, midőn valamely növénynek a lomblevelek felett egyszer elágazó, máskor el nem ágazó kocsánja van, mert a kezünknel levő esetben ekkor is biztossággal beszélhetünk.

II.

Az egyszerű virágot a virágzattól a lomblevelek jelenléte vagy jelen nem léte különbözteti meg, fontos azért tudni, mely részek neveztetnek a növényen lombleveleknek. Lombleveleknek neveztetnek a növény szárán, vagy ennek ágain ülő lapított zöld színű szervek, melyek főként a légnemű anyagok felvételét és elbocsátását eszközlik. Vannak azonban képződmények a növényen, melyeknél az ugynevezett levéllemez kifejlődve nincs, s gyakran a zöld színt halvány, sőt tarka színek váltják fel. Ezeket, mert némi hasonlóságot a lomblevelekhez még megtartottak, szintén leveleknek, de már nem lomblevelek-, hanem lomblevél feletti leveleknek nevezzük. A lomblevél feletti levelek elsatnyult, fejletlen lombleveleknek tekinthetők, mely változás a változó életfeladat szerint történt. Tekintve ezen levélképletek életfeladatát és elhelyezését, két csoportra oszthatjuk, s megkülönböztethetünk *fedőlemezeket* és *előleveleket*. Szükségesnek találok közelebbről szólni e képletekről, mert hiszen ezek egyike, vagy mind a kettő, valamely változatban mindig ott van a virágzatban, s ismeretök nélkül nem boldogulhatnánk. A fedőlemezek olyan virágzatokban jönnek elő, melyekben kicsiny helyre sok virág van összeszorítva. Fedőlemezek vannak például a fejceskében, barkákban és kalászokban. Majdnem mindig száraz képletek, melyek annyira elsatnyulnak, hogy csak nyomokban maradnak fenn, vagy egészen el is tűnnek. A fedőlemezeztől jól elkülöníthetők az előlevelek, mert míg azok a virágok tövében jelentkeznek, tehát az egyes virágokat mintegy betakarják, addig az előlevelek a virágszáron mint magánosan vagy csoportosan álló levelek jelentkeznek, és sokszor változásokat szenvednek.

Az előlevelek elhelyezése- és fejlődésében bizonyos törvényszerűséget veszünk észre. Azt látjuk ugyanis, hogy a növények egy, két, vagy több előlevelet tüntetnek fel, s azok száma összefüggésben van a növények természetes csoportosításával. Az egyszikűeknek rendszeren egy, a kétszikűeknek meg két előlevelük van, s azért az előleveleket a virágzatágak szikleveleinek is nevezhetjük. S valamint a csirában néha három szik-

levelet is találunk, úgy az előlevelek száma is emelkedhetik. Ha egy előlevél van, az a tengely hátoldalán a középvonalban van elhelyezve, a két előlevél pedig oldalt jobbra és balra. Ezen szabályszerű elrendeződésnek változásai, valamint az előleveleknek beillesztése a virág többi köreibé, nem képezheti ismertetésünk tárgyát, csak azt jegyezzük meg, hogy nem lehet mindig megtalálni az okot, mely a változásokat létre hozza.¹⁾

Mellőzve tehát az előlevelek helyére vonatkozó elvont okoskodásokat, áttérünk az előlevél megváltozott alakjainak ismertetésére. Vegyük kezünkbe a gyermeklánczfűnek (*Taraxacum officinale*) úgy nevezett *virágát*, azt fogjuk észlelni, hogy a számtalan sárga nyelvű szirmok összege hosszukás, két körben álló levelek által van körülveve, mely levelek úgy néznek ki, mintha csészelevelek volnának. Ezek azonban nem egyebek, mint nagyszámu előlevelek, melyek itt az ugynevezett *gallért* (*involucrum*) alkotják. Már előre megmondhatjuk, hogy a *Taraxacum*-nak közönségesen vett virága nem egy virág, hanem virágzat, és pedig egy fészkes virágzat. Némelyeknél oly tömötten és sűrűen állanak ezen előlevelek, hogy egymás fölött állva, mintegy cserépszindely módjára fedik a virágzatot. Sajátságos változást észlelünk a kökörcsin-féléknél, melyeknek különböző fajai, lomblevelekbe átmenő előlevelek különböző stadiumait tüntetik fel. Az erdők szélén, utak mentén található, de kertekben is művelt mályva-féléknél csészébe átmenő előleveleket találunk, honnan azokat külső csészének is nevezzük. Az előlevélnek egy másik feltűnő, s a gallértól teljesen elütő alakja a virághüvely (*spatha*). A virághüvely egy csövet alkotó levél, mely a virágzatot körülöleli, s betakarva mintegy védelmezi.

Legszebben észlelhető ez az *Arum maculatum*-nál, kevésbé jól, de mégis tanulságosan látható a hagymánál és hársfa virágzatánál. Az előbbinél a labdaszerű virágzatot egy hártvány burok veszi körül, míg ez utóbbinál a virágzat tövében a lomblevelékénél halványabb zöld színű, nyelvhez hasonló előlevél van, mely nem borítja ugyan be az egész virágzatot, de különösen fiatal korban az egészhez viszonyítva oly nagy, hogy méltán virághüvelynek tekinthetjük.

Érdekes alak még a gyümölcs-burok (*cupula*) is. Akkor, midőn virágzatot elemezzük, nem találkozunk ugyan vele,

¹⁾ Dr. A. W. Eichler a növények morfológiájának nagy ismerője „Blüthen-diagramme“ című művében bőven foglalkozik e dologgal, s ez összeállításnál nekünk is sok tekintetben irányadóul szolgált.

de sajátos alakjánál fogva mégis magára vonja figyelmünket. A gyümölcsburok előlevelekből álló képződmény, mely, mint elnevezése mutatja, nemcsak virágokon, hanem gyümölcsökön is látható. A mogyoró és a nálunk közönséges gesztenye gyümölesét körülvevő zöld rész cupula. Ugyancsak ilyen eredetű még a tölgy makkjának kupakját képező rész is, csak hogy itt az előlevélnek megfelelő képletek elfásodnak, s a szétterült tengelyrészszel együtt alkotják a gyümölcsburokot. Az előlevelek itt a kupak külső részén jelentkező ripacsok.

Ezek volnának azon részek, melyek nem tartoznak szorosan a virághoz, de mert a virágzatban előjönnek, azoknak alakulásánál fontos szerepet játszanak, nem hagyhatók figyelmen kívül akkor, midőn a virágok társulásának, a virágzatok alakulásának törvényeiről akarunk szólni.

III.

A virágzat általános meghatározásából kiindulva, nem lesz nehéz a különböző virágzatalakok általános meghatározását adni. A virágzatban van egy valódi, vagy látszólagos főtengeley, melynek hosszabb vagy rövidebb mellékágai viselik a virágokat olyképen, hogy ezen ágak lombszelevei által nincsenek egymástól elválasztva. Ha most ezen mellékágak fellépését vizsgáljuk, azt találjuk, hogy némely virágzatnál a főtengeleyen fölfelé haladva lépnek fel a mellékágak, úgy, hogy az alsó virágok hamarabb nyílnak, mint a felsők. Vannak ismét virágzatok, melyeknél a virágzat főtengeleyének vége hoz először virágot, csak azután az alantabb álló ágak. Ez utóbbi esetben a végén álló virágnak elvirágzása által mintegy be van rekesztve a virágzatnak hosszúságban való fejlődése, azért ezt *határolt* virágzatnak, az előbbit, mert ott nincs feltüntetve a határ, melyen túl a virágzat főtengeleye nem növekedhetik, sőt gyakran nem is lép fel a virágzás befejezésekor sem oly végső virág, mely a főtengeleyt berekesztené, azért az ilyen virágzatot *határolatlan* virágzatnak nevezzük. E beosztással él Leunis,¹⁾ midőn fürtös és cymás virágzatalakokat különböztet meg, az első alatt határolt, második alatt határolatlan virágzatot értve, még inkább Röper, ki egyenesen ez elnevezéseket használja is. A külső alak, vagy elágazás nem lehet mindig irányadó, mert némely több águ cymás virágzat úgy néz ki, mint a fürtösnek némely alakja. Az itt felmerülő kételyt Hofmeister és Sachs

¹⁾ Leunis. „Synopsis d. Pflanzenkunde“ 237—238. l.

úgy akarják elosztatni, hogy kimondják, miszerint a fürtös typusnak elágazási képessége a melléktengelyeken kisebb lenne, mint a milyen a főtengey, a cymás typusnál pedig legalább olyan, vagy nagyobb. Azt hiszem ez közeledik már azon definitióhoz, melyet Eichler ad,¹⁾ midőn olyan módon különíti el a fürtös typust a cymástól, hogy szerinte első esetben a főtengeylen *meghatározhatlan* számban lépnek fel ágak, míg a másodikban a főtengey ágainak száma rendszeren egy vagy kettő, tehát *határozott*.

Amott a tenyészeti erő a főtengey mellékágainak képzésére használtatik fel, míg itt, mert kevés mellékága van a főtengeynek, a tenyészeti erő inkább a mellékágak újabb ágainak fejlesztésére fordittatik.

Drude O. egészen külső megkülönböztetésekkel él a virágzatot illetőleg.²⁾ A virágzat elágazási módjánál ugyanis épen azok a szabályok érvényesek, melyek a növény száránál és gyökerénél megállapítvák. Itt is felismerhető a *monopodiális* vagy valódi főtengeylyel, a *sympodiális* vagy nem valódi főtengeylyel bíró, nemkülönbben a *dorsiventrális* vagy egyoldali elágazási mód. A *monopodialis* virágzatnál, ha az szabályszerűen fejlődött ki, a főtengey nem végződik virágban, a melléktengelyek a csúcs felé haladó, (akropetál) sorrendben fejlődnek ki, számuk a tenyészeti erőttől függ, tehát *határozatlan*; a *sympodiális* virágzatnál a főtengey növése hamar megszűnik, s növést nem a csúcson, hanem a melléktengelyeken folytatja szintén a tenyészeti erőnek megfelelőleg. S mert a főtengey elágazási képessége megszűnt, azért ezt bizonyos értelemben *határozottnak* vehetjük. A *sympodialis* és *monopodialis* beosztás, mint látjuk, rokonságban áll a már említett »határolt« és »határolatlan«, »határozott« és »határozatlan« megkülönböztetési elvekkel. A Guillard által használt *centripetal* (középpont-kereső,) és *centrifugal* (középponttól futó) elnevezés is szintén összefüggésbe hozható az előbbiekkel. Ha ugyanis egy *monopodialis* virágzathól egy függélyesen vetített rajzot készítünk, akkor a főtengey a középpontba esik, s a kép széle felé idősebb virágok állanak, míg befelé a középpont felé ifjabb virágok helyezkednek el. Ha tehát a kor szerint egymásután következő virágokat összekapcsoljuk egy vonallal, egy csavarvonalat kapunk, mely a középpont felé irányul. Nem így a *sympodialis* virágzatnál.

¹⁾ V. Ö. Eichl. Bl. d. 7. k. 33—34. l.

²⁾ Dr. A. Schenk „Brtnik“ t. k. 695. l.

Itt a legidősebb virág a közép helyet foglalja el, az ifjabbak kívül állanak, s így felkeresve a virágokat kor szerint, a középponttól eltávozunk.

Összevetve most a mondottakat, arra a következtetésre jutunk, hogy sem egyik, sem másik megkülönböztetési elv magában véve nem lehet irányadó, nem lehet pedig épen a szabálytalanságoknál fogva. Ugyan melyik mód az, melynek segítségével a kosborfélék némely fájának virágzatát meg lehet állapítani, midőn látjuk, hogy a tulajdonképeni fürtös vagy füzéres virágzatban az alsó virágok később nyílnak ki? Avagy a mácsonya fejes virágzatánál az oldalt középen állók fejlődnek ki először?¹⁾ Valóban, ha ehhez hozzá vesszük a már említett jelenséget, hogy némely cymás virágzat külső alakra nézve megközelíti a fürtös típus némely alakját, akkor arra a meggyőződésre jutunk, hogy alapos meghatározásnál mindeniket figyelembe kell venni, s a melyre több bizonyítékot tudunk felhozni, az lesz a rendes alak. Az eltérő bélyegek rendetlen képződésnek tulajdonítandók. Ezért tartottam szükségesnek az általános definícióval hosszabban foglalkozni, mert hiszen, ha ezzel megvagyunk, a virágzat meghatározásánál a legnagyobb nehézséget leküzdöttük.

Legjobban be lehet osztani a virágzatalakokat az Eichler által felállított elvek szerint, gyakorlati meghatározásoknál azonban ezek sem elegendők. Mi tehát, midőn sorra vesszük az egyes alakokat, olyan beosztással élünk, mely az előbbieket egyikét sem zárja ki, mert önkénytelen felvett, s a fejlődés-folyamatot nem érinti. A »határolatlan«, »határozatlan«, vagy »centripetál« elnevezéssel illethető virágzatokat *fürtös*-eknek, míg a »határolt«, »határozott«, vagy »centrifugál« virágzatokat villaszerű elágazási módjukról, *villás*-aknak nevezzük.²⁾

Ha végig tekintünk a növények összes virágzatalakjain, azt fogjuk tapasztalni, hogy bármennyire különbözzenek is azok egymástól, az imént adott általános vonásokat rajtuk mindig felismerhetjük; a különbséget csak a főtengeynek, vagy a melléktengelyeknek hosszúságban való változása okozza. Innen van továbbá az is, hogy a fürtös és villás virágzatok között külsőleg megegyező alakokat találunk, melyeket azonban a fürtös és villás típusok bélyegei szerint egymástól elkülöníthetünk

¹⁾ V. ö. Treylhold „Lehrb. d. Bot.“ 69. l.

²⁾ Magyar növénytanokban az utóbbit bogasznak nevezik, e virágzat egyik alakjának a bogernyőnek első szótagjáról. A *villa* kifejezésnek én több felvilágosító értelmet tulajdonítok mint a *boy* szónak, azért czélszerűbbnek vélem ezt használni.

E két typuson kívül, melyek együttvéve *egyszerűek*-nek nevezhetők, még egy másik csoport is összefoglalható, az ugynevezett *összetettek* csoportja. Az összetetteknel a fürtös és villás virágzatok olyképen jönnek elő, hogy nem a főtengelynek mellékágain, hanem még ezeknek mellékágain ülnek a virágok. Ha az elágazási mód az első fokon nem olyan, mint a másod, harmad, vagy »n«-ed fokon, vegyesen összetett virágzatot nyerünk.

A virágzatok tehát lehetnek: *egyszerűek* és *összetettek*, az egyszerűek ismét *fürtösek* és *villások*, az összetettek pedig *egyszerűen* és *vegyesen összetettek*.

IV.

Beosztásunk szerint vegyük először az *egyszerűek* közül a *fürtös* typust általában, azután pedig annak egyes változatait külön-külön. A fürtös typushoz sok, és külsőre nézve nagyon eltérő alakok tartoznak, mely alakok között eligazodni, s a rokonságot közöttük megállapítani képesek leszünk, ha feltételezzük, hogy a tengelyrészek egy esetben jobban, máskor kevésbé jól vannak kifejlődve. Midőn tehát a fürtös virágzat egyes alakjait ismertetjük, nem fogunk arra ügyelni, hogy a melléktengelyek száma mennyi, hanem arra, hogy a főtengelyvel egyetemben kifejlődtek-e azok, vagy nem? S midőn ezt teszszük, egy-két alakon röviden elmondjuk összefoglalva a jellemzést úgy, amint azt mindenki a typikusan fejlődött alakokról azonnal leolvashatja.

A *fürt.*¹⁾ Vegyünk kezünkbe egy növényt, például a nyár vége felé virágzó *Synapis arvensis*t vagyis mezei mustárt, nézzük meg annak virágzatát, azt látjuk, hogy a lomblevelek eltünése után az el nem ágazó száron más-más oldalon melléktengelyek erednek, melyek mindenike egy-egy virágot visel. Ezen virágok közül az alsók már termést is hoztak, míg a felsők még csak most, részben még ezután nyílnak. A mustár helyett vehetjük az uton-utfélen gyomként jelentkező pásztortársókát (*Capsella*), melyet háramszögű lapos terméséről azonnal felismerhetünk, vehetjük a ribizkét, avagy a piros gyüszüvirágot is. Ez utóbbinál ugyan a melléktengelyek nem nagyon hosszúak, de a lomblevél feletti levelek közül a *felőlevelek* jelen vannak. Sajátságos képet tüntet fel a gyöngyvirág fürtje. Bár itt is

¹⁾ Lásd az I. ábrán a fürt vázlatos rajzát. Megtekintése után valamely növény példány nyújthat teljes ismeretet, mert ilyenre könnyű szerttanni, teljes növényképet azért nem mellékelek.

különböző oldalon erednek a melléktengelyek, de a virágok terhe alatt meghajolnak s úgy néznek ki, mintha egy oldalon erednének. Van rá eset, mint a mezőkön közönséges *Lathyrus pratensis*, a parlagi bükkön sárga virágainál, hogy nem látszólagosan, de valóban egy oldalra huzódnak, s az úgy nevezett egy oldali fürtöt alkotják. A mondottakat összefoglalva tehát a fürtöt úgy jellemezhetjük, hogy a fürtnek van egy hosszúra nyult főtengele, melyből meghatározatlan távolságban, különböző oldalon, hosszabb vagy rövidebb melléktengelyek erednek, melyeknek tövében találjuk rendszeren a fedőleveleket. A keresztesvirágúak előlevelének ki nem fejlődése, a bükkön és érdeslevelűek kétoldali fürtje csak kivételesek, s meghatározásunkat nem érvénytelenítik. Ha most a siknak alakját nézzük, melybe a tipikus fürtnek virágai esnek, azt találjuk, hogy az a henger görbe felületével egyezik. Ha a fürtvirágzatra jellemző elrendeződés változatlan marad, csak a virágkocsánok hosszúsága változik olyképen, hogy a felsők mind rövidebbek és rövidebbek lesznek, mi által a kocsánokon ülő virágok nem a henger síkjába, tehát oldalt, hanem egy felső vízszintes síkba esnek, akkor *fürt-ernyő* (corymbus) keletkezik. Csak sajátos alakjának köszönheti külön elnevezését, mert lényegileg fürt, úgy hogy e külső alak is gyakran csak egy időre marad meg, mert az ifjabb virágok a felvirágzás folyamában megnyúlnak, s kiemelkednek a vízszintes síkból. Tanulságosan észlelhető ez a keresztesvirágúaknál.

A fürtös virágzatok második és gyakori alakja az *ernyő* (umbella¹⁾). Ha nedves réteken, mocsarakban gyakori kákának, *Butomus umbellatus*-nak virágzatát nézzük, az imént leírt corymbushoz hasonló alakot fogunk nála találni. Azt látjuk ugyanis, hogy az el nem ágazó szárnak csucsán nagyszámu ibolyaszínű virágok vannak egy síkban elhelyezve. Lényeges különbség azonban ezen virágzat és a corymbus között az, hogy a főtengele elenyészőleg megrövidül, s a virágoknak hosszú kocsánjai, melyek már melléktengelyek, egy pontból indulnak ki, s mintegy sugárszerűleg terjednek szét. A fedőlevelek a melléktengelyeknek megfelelőleg egyenlő magasságban vannak elhelyezve úgy, hogy körben sorakozva gallért alkotnak. E gallér csak a korcs képződményeknél hiányzik. Hogy határolatlan, vagy centripetál tyussal van dolgunk, abból látjuk, hogy a középső virágok fejletlenebbek mint a szélsők. Ezen

¹⁾ L. 2. ábr.

virágzat a már ismertetett fűrtből leszarmaztatatható olyképen, hogy az egyes oldalágak között amugy sem minden esetben egyenlő közökről felteszszük, miszerint azok annyira meg-
rövidülnek, hogy végkép eltűnnek.

Harmadik alakja a fűrtös virágzatnak a *füzér* (spica¹⁾. Ha az uton-utfélen előforduló utilapu (*Plantago*) virágzatát nézzük, azt látjuk rajta, hogy az el nem ágazó virágszáron nagyszámu virág van, de már nem úgy, mint a *Butomus*nál, hanem inkább fűrtszerűleg különböző magasságban eredve. A különbség azonban a fűrt és ezen virágzat között az, hogy ennél a melléktengelyek enyésznek el, úgy hogy a halvány, hártyanemű, tehát igénytelen kehely- és szíromlevelekkel bíró virágok szorosan a főtenegelyhez vannak illesztve egy fedőlevél tövében. Hogy a füzér a fűrtből származik az oldalágak meg-
rövidülése által, mutatják ezt a nálunk közönséges orchisfélék, melyek közül némelyiknél fűrt, másikonál füzér észlelhető. A fűrtök is mindig rövid kocsánúak, s ami a virágokat látszólag távol helyezi a főgerincztől, az inkább a csavarodott termő, mely a melléktengelynek folytatása. Ha a füzérnek itt leirt tipikus alakjától eltérő képződést találunk, gyakran külön névvel jelöljük, ez azonban nem mondja azt, hogy itt a füzért jellemző vonások közül csak egy is eltűnt volna. Ha például a zabnak (*Avena sativa*) virágzatát nézzük,²⁾ azt látjuk, hogy a lehajló ágakon csüngő egynek lászó szaporodási szervek egy-egy füzérkét alkotnak, a különbség csak abban rejlik, hogy a nem virágrészek nagy, a virágrészek csekély számban jönnek elő. Bontsunk fel egyet Négy száraz levél képletet találunk, melyek közül kettő kívül áll, s ezek előleveleknek, kettő belül, ezek fedőleveleknek vehetők; az ezek után következő két pikkelyszerű levél lepelnek mondható, melyeken belül vannak a porzók és a kétágu tollas bibe. Elemeztetjük ilyen képen a kalászokat is. Fás növényeink legnagyobb része a barkásak csoportjába tartozik, melyek közül a nyír, tölgy, mogyoró, fűz stb. félék közönségesen ismertek. Ezeknek vált ivaru virágaik közül a porzósak a füzérnek egy nemét, az úgy nevezett *barkát* alkotják. A barkákban a nem virágrészek nagy mértékben képződnek ki, s ezen nagyszámu fedőlemezek mögött kicsiny virágok ülnek. Fő jellege a barkának az, hogy a kehely- és csészelevelek hiányoznak, s helyüket

¹⁾ L. 3. ábr.

²⁾ A fűvek és félfűvek füzérkéi már összetettek, itt azonban az összehasonlítás kedvéért írjuk le.

a fedőlemezek pótolják, s hogy a lehajló virágzattengely az elvirágzás és gyümölcsérés után lehullik, míg a füzérnél a főkocsán megmarad, csak a termés válik le róla. A barkáktól el lehet különíteni a nyirfafélékhez tartozó egérfa virágzatát, melynél a fedőpikkelyek elfásodnak, s ilyenkor a *toboz* elnevezés használható. Rendkívül megvastagodott rachissal (főgerincz-czel) bíró füzérnek mondhatjuk a tengeri (*Zea mays*) termő virágzatát is, mely szintén külön névvel, *torzsa* (spadix) elnevezéssel jelöltetik

A fürtös virágzat-typusnak negyedik alakja a *fejecske*.¹⁾ A már említett *Taraxacum*nak gyökértörzséből számos el nem ágazó, belül üres virágkocsán nő, mely kocsánok végükön első tekintetre egynek látszó virágzatot viselnek. Mellőzve bővebb leírást, a már mondottak alapján általános jellemzésül mondhatjuk, hogy ha a füzér tengelye, melyen nyeletlen virágok ülnek, nagyon megrövidül, de egyttal megvastagszik és felső részén kiszélesedik, a virágok mind egy csomóba kerülnek, létrejön a fejecske. Hogy a fejecske a *nem határolt* typushoz tartozik, mutatja az, hogy a megvastagodott tengelyrész közepén álló virágok utoljára nyilnak ki. A megrövidült és kiszélesedett tengelyrésznek a vaczoknak v. receptaculumnak külső alakja és felülete igen fontos és jellemző lehet az egyes fajoknál. Midőn tehát fejcskéről beszélünk, megmondjuk a vaczok minőségét is. Így például mondjuk a vaczok alakjáról, hogy sík, vájt, domboru vagy kupalaku; felületéről, hogy finoman gödrös, pelyvás, sertés vagy csupasz. Különösen érdekes ezen virágzat a fészkes viráguaknál (Compositák), mely csoport épen ezen jellemző virágzat után foglaltatott egybe. A Compositák szélesen elterülő virágtengelyén néha teljesen, többnyire hiányosan képződött virágok foglalnak helyet. A kehelylevelek elsatnyulnak, a maghonzhoz nőnek, vagy sertékké foszlanak szét. A vaczoknak egy sajátos alakulását találjuk fel a *coenanthium* vagy *közvaczokban*, melynél a receptaculumba beágyazott virágokból fejlődő terméssel egyetemben a vaczok is részt vesz a gyümölcs képzésben. Az eperfa-féléknél találunk ilyet. A füzérnél a vaczok annyira vájt, hogy kehely alakot tüntet fel, melynek belső felületét a vaczoknak felső része képezi; csak egy szűk nyílás vezet ki az üregből, mely nyílásnál lomblevél feletti levelek foglalnak helyet, s zárják el a kijárást.²⁾

¹⁾ L. 4. ábr. a.)

²⁾ L. 4. ábr. b.)

V.

Beosztásunk szerint most az egyszerű virágzatok villás alakjaira kerülne a sor, a dolog természetes rendje szerint sorra kellene venni az egyszerű villás virágzatokat, s azokat jellemezni. Nem tehetjük ezt azon egyszerű oknál fogva, mert a virágok egyszerű villánál nem állapodnak meg. Midőn tehát cymás virágzat van a kezünkben, azon mindig másod, harmad, negyed vagy »n«-ed fokú elágazásról van szó. Typikusan vett egyszerű villás virágzat lenne az, midőn a főtenhely bezáródik egy virággal, mely alatt egy, két vagy több ág sarjadzik, melyek mindenike virágban végződik.

Ez nevének megfelelőleg hasonló is volna egyetlen, két vagy több mellékág által képezett villához. Ha azonban tekintetbe vesszük azt, hogy épen azért mert egy végső virággal bezáródott virágzatnál az oldali sarjakon való fejlődés okvetlen megkivántatik, azért az oldalt fellépő sarjakat tekinthetjük mi úgy, mint például a fűrtnek végén keletkező oldalágakat, ekkor a villás virágzat-typusoknak nem kevert fajtáit egyszerű virágzatoknak vehetjük. Említettük már, hogy a virágzat ágainak képződésénél érvényesek azon törvények, melyek a tengely elágazásánál megállapíthatók. A tengely elágazásának két módja van: egyik a közös alappal bíró (monopodiális) elágazás, másik a villás (dichotom) ágaképződés. Amannál kétféle értékű szárrészek vannak. Van egy főtenhely, s több ebből eredő melléktenhely. Emennél pedig a főtenhelynek látszó szárrész megszűnik, egyenlő értékű részekre bomlik fel, s az ujonnan eredő ágak nem ugyanazon, hanem mindig más és más szárrészből mint alaptól indulnak ki. Ha például a madárhur (Cerastium), avagy az ebtej (Euphorbia) virágzatát nézzük, azt látjuk, hogy a virágzatot viselő szár bizonyos magasságban két vagy több fedőlevelet visel, melyek hónaljából ágak erednek. A Cerastium trivialenál például két fedőlevél és két oldal hajtás van, a főtenhelynek látszó rész virággal fejeződik be, s az egyik oldal-sarjjal egy villát, a másikkal is egyet alkot, tehát azt *kettős villának* (dichasium) nevezhetjük. Az Euphorbia epithmoidesnél például a tengely három vagy öt sugárra bomlik szét, azért már nem két, hanem több villát képzelhetünk, azért ezt Eichler után pleochasiumnak, több villásnak nevezzük. Ha pedig a lent (Linum), méginkább a felfutó szulákot (Convulvulus) nézzük, azt látjuk, hogy itt mindjárt legalul csak két ág van. Az ilyennél egyetlen villát képzelhetünk, azért ezt *egy villásnak*

(monochasium) nevezzük.¹⁾ Az egyszerűeknek tekintett villás virágzatoknál tehát pleo-, di- és monochasiumot, többszörös-, kettős- és egyvillásakat különböztetünk meg.

*Pleochasium*²⁾ vagy több villás elnevezés alatt olyan virágzatot értünk, melynél a virágtengely három, vagy több melléktengelyre bomlik, melyek közül csak a közepén álló szünteti be a fejlődést, a többiek ismét hasonló módon megoszlanak.

Az Euphorbiának különböző fajtái alkalmasak arra, hogy a pleochasiumnak változékonyságát észleljük rajtuk. Néha azt látjuk, hogy elcsenevészedvén a középső sarj, oly külsőt tüntetnek fel, mintha az egy fürtös typushoz tartozó alak, talán egy ernyő volna, még a virágok is egy síkba érnek fel. Ugyancsak itt látjuk, hogy az ágak száma a felső elágazási fokban megkevesbedhetik, úgy hogy még dichasiumba is átmeny. A fürtös typushoz való ily nemű közeledés érlelte meg némely tudósban a gondolatot, hogy tulajdonképen a villásvirágzatok fürtöseknél is tekinthetők. Magyarozatát a fürtösektől való eltérésnek úgy lehetne adni, hogy itt a melléktengelyek egyenlő értékűek, sőt fejlettebbek lesznek, mint a főtengely.³⁾

A *dichasium* vagy kettős villa a *Cerastium*-ból kiindulva, könnyen definiálható,⁴⁾ A *dichasium* oly villás virágzat, melynél a végén álló virággal bezárt virágszár két oldalt álló fedőlevél tövéből két melléksarjat bocsát, melyek ismét másod, harmad vagy »n»-ed fokban hasonló módon ágaznak el. Ez a villás typushoz legszabályosabb alakja, mint a fürtösnek a fürt, innen a *dichasium*-ot tulajdonképeni villának is lehetne nevezni. Valamint a *pleochasium*-ba *dichasium*-ba, úgy a *dichasium* a *monochasium*-ba mehet át. Megtörténik ugyanis néha, hogy az egyik előlevél terméketlen marad, vagy az előlevél maga, s vele együtt a sarj is elenyészik, ilyenkor csak két ág szemlélhető, melyek közül az egyik tovább ágazik, a másik pedig megszünteti a fejlődést

A *monochasium*⁵⁾ alsóbb rendű virágzatba való átmenetet nem tüntethet fel, alakváltozása azonban gazdag, mely a fejlődésre képes sarjnak eredeti helye, és virágállásának síkja szerint különböző lehet. Érdekes az, hogy ezen virágzatalaknál ismét fölülte nagy hasonlóság tűnik fel a fürtös typushoz. A fürtös typushoz jellemző főtengely, a közös alap (*monopodium*) itt lát-

¹⁾ V. ö. Schenk id. m. 699. l.

²⁾ L. 5. ábra.

³⁾ V. ö. Eichl. id. m. I. 35 l.

⁴⁾ A 6. sz. vázlatos rajz világos képet nyújt az elágazásról.

⁵⁾ L. 7—10. ábr.

szólag feltűnik, csakhogy mi, kik ismerjük ennek keletkezését, külön névvel, áltengely (sympodium), nevezzük. Ha e között különbséget nem teszünk s csak azt nézzük, vajjon a középső tengelynek hátoldalán egy vonalban vannak-e elhelyezve a mellékágak vagy nem, akkor Drude felosztását követjük, ki sugaras és kétoldali részarányos virágzatot különböztet meg.¹⁾ E felosztás szerint a mi fürtös típusunkból a bilateralis fürt a monochasium némely alakjaival az utóbbi csoportba, míg a többi virágzatok mind együtt az előbbi csoportba osztatnának be.

A monochasiumnak négy faja van u. m. a *cincinnus* v. *kunkor*²⁾, *bostryx* v. *csanar*³⁾, *drepanium* v. *sarló*,⁴⁾ *rhipidium* v. *legyező*⁵⁾ A nefelejts virágzatánál például azt látjuk, hogy jobbra és balra az áltengelyen fürtszerűleg kocsános virágok ülnek, melyek később egy oldalra hajolnak. Ezen virágzatnak vége csigamódra összecsavarodik, s az ilyen virágzatot cincinnusnak nevezzük. A Juncaceák (szittyók) némelyikénél azt látjuk, hogy ezen látszólagos főtengelynek csak egyik oldalán jönnek elő mellékágak olyan formán, mint a nefelejts virágzatán annak vége felé. Ilyenkor méginkább összecsavarodik a virágzat, és bostryx-nak nevezzük. Ha a virágzatban a mellékágakat képviselő részek oly hosszúak, hogy egyenlő magasságba, másként egy síkba érnek fel, egyszer rhipidium, máskor drepanium jön létre. A rhipidium oly virágzat, melyben a sarló alakulag meghajlott sympodiumon egyoldali, és egy síkba érő virágok jönnek elő. A drepanium különösen akkor, midőn a sympodium rövid, a legyezőnek sugaraihoz hasonlóan álló melléktengelyeket tüntet fel. A drepanium és cincinnusnál a sympodium gyakran cikkszakkosan törött vonalat utánoz. Ha most e négy alak között keressük az átmenetet, külső után azt kellene hinnünk, hogy a cincinnusból rhipidiumot, bostryxből drepaniumot lehet elő állítani, hogy tehát ezek egymással közelebbi rokonságban vannak. Ha azonban vetítjük a virágzatot, s oly képet készítünk, melynél a felvirágzás sorrendje meg van tartva, akkor a kellő eltolás által a bostryxből rhipidiumot, a cincinnusból drepaniumot készíthetünk.⁶⁾

Mielőtt az összetett virágzatokra térnénk át, meg akarjuk jegyezni, hogy a villás virágzat dorsiventrál alakjai inkább az egysziküeknél fordulnak elő, mert hiszen ilyen hátoldali elő-

¹⁾ L. Schenk „Bot“ 696, 700 l.

²⁾ ³⁾ ⁴⁾ ⁵⁾ Lásd 7. ábr. cincinnus, 8. ábr. bostr., 19. ábr. drep., 9. ábr. rhipid.

⁶⁾ Ez átmenet jól látható a jó részben Eichler után készített vázlatos rajz 7—10. ábra. b.) részein.

levéllel, mint már megjegyeztük, főként az egyszikűek birnak.

Ugyancsak említésre méltó az a körülmény is, hogy a villás typusnál is, úgy mint a fürtösnél, rövidülések jöhetnek elő, majd megnyulnak, majd elhúsosodnak a tengelyrészek, s ilyenkor ernyőt, fejecskét utánoznak. Ha most a villás virágzatok ernyő, fürt, fejecske vagy más alakúak, ezeknek nevét jelzőül az alak nevéhez hozzá is tesszük. Így mondjuk például *fürtszerű kunkor, füzérszerű csavar* és így tovább.

VI.

Áttérhetünk most az *egyneműen összetett* virágzatokra, azután pedig a *vegyesen összetettek*re. A virágzat egyszerű alakjainak leírása után nem lesz nehéz áttekintést nyerni az összetettek felett. Az összetettek az egyszerűekből származtathatók olyképen, hogy az egyes virágok helyére az egész virágzathoz hasonló kisebb virágzatot gondolunk. És csakugyan egyszerűbb esetekben azt látjuk, hogy valamely egyszerű virágzatnak megtöbbszöröződése jelentkezik, s ilyenkor ugyanazon névvel jelöljük mint az egyszerűt, csak e szót tesszük hozzá *összetett*. Az ernyősök rendjében többnyire azt látjuk, hogy az ernyőknek ágai ismét ernyőcskéket tüntetnek fel¹⁾, mint a bürök, kömény stb.-nél. A szőlőnek közönségesen fürtnek nevezett virágzata összetett fürt, a buza kalásza összetett kalász. A villás virágzatok, mint említettük, mindannyian úgy tekinthetők, mint egyneműen összetett virágzatok. Ezzel szemben mint valódi összetételt lehet tekinteni a kettős cincinnust és a kettős bostryxot, a midőn ugyanis az első villa két ága közül egyik sem fejeződik be, mint a valódi monochasiumnál, hanem mind a kettőn szabályos cincinnus vagy bostryx lesz.

Sokszor megtörténik, hogy az elágazás különböző fokán más alakot, sőt más typust is tüntetnek fel az összetevő virágzatok. Ilyen esetben *vegyesen összetetteknek* nevezzük a virágzatot²⁾. Keveredhetnek a fürtös typusnak alakjai egymás között, nemkülönben a villáséi is. Keveredhetnek fürtös alakok villással, és viszont. Nem lehet célunk itt az összes egyszerű virágzatokból eszközölhető combinációkat előállítani.

Ha csak tíz egyszerű alakot veszünk fel mint elemeket, s az azokból előállítható füzetek számait vesszük, már az esetben

¹⁾ L. a 11. ábr. összetett ernyő rajzát.

²⁾ A 12. ábr. egy füzérből összetett fürtöt tüntet fel.

is óriási számot kapunk, ha három elemmel végezzük a permutációt. Mennyivel inkább lehetetlen most ezek mindenikének külön nevet adni. Megelégszünk tehát azzal, hogy összetett szót képezzünk, és pedig lehetőleg az összetétel szerint. Magasabb fokú összetételekben természetesen hosszú, s a beszédben kevéssé jól kezelhető szót kapunk, de ezzel is meg kell elégednünk, mert itt más megoldási mód nincs.

A *Carex* virágzatában kalász van fürttel egyesülve, a *Petasites*-nél fürtös virágzat fészkesel, az *Achillea*-nál corymbus van fészkesel, az *Euphorbia*-nál pleochasium dichasiummal, a *Geranium*-nál bostryx cincinnussal, villás fürt az *Alnus*- és *Betula*-nál, fejes bostryx van a *Cichorium*-nál (katáng), mely utóbbinál még ezek ismét fürtökbe kapcsolódnak, midőn az egészet *fejes-bostryxos-fürt* névvel jelölhetném. A vadgesztenyénél *kunkor-fürt* van, midőn a fürt ágain kunkor látható. Itt tehát villás virágzat fürtszerűvel van kombinálva.

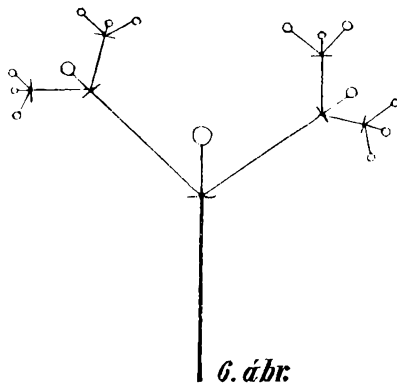
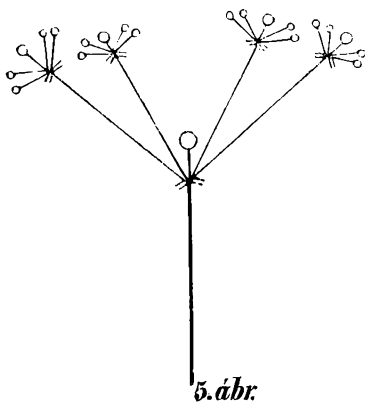
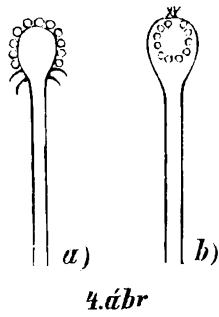
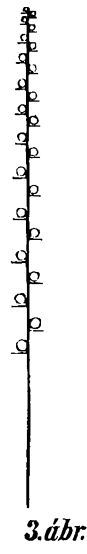
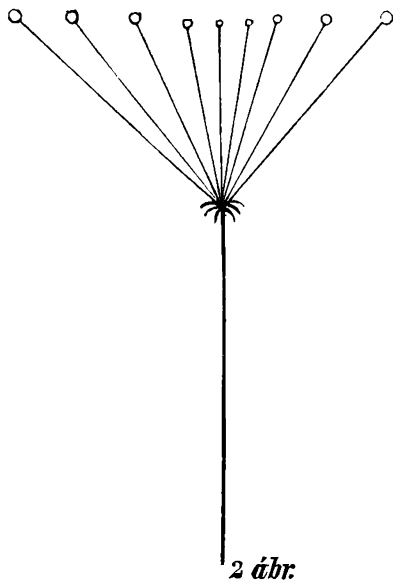
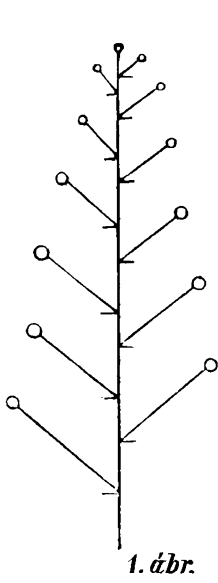
Lehetetlen még meg nem emlékezni bizonyos jelzésekről, melyek nem annyira a virágzatra, annak szerkezetére, mint inkább távolabbról való feltüntetésére vonatkoznak. Így például egy kezdetben fürtös, később bármilyen alakot mutató összetett virágzat, mely piramishoz hasonlítható, *bugának* (panícula) neveztetik. *Écszetes* virágzat (anthela) az olyan ágas-bogas virágzat, melynél fölfelé haladva megrövidülnek a melléktengelyek. A már leírt *barhán* kívül még csak a *tőkocsánt* (scapus) említjük meg, mely nem más, mint a növény szárának végén sűrűen álló virágok halmaza, mely szárnak csak tövében találunk lombleveleket, máshol csak legfeljebb murvalevelek vannak.

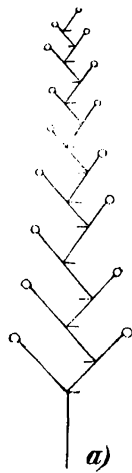
A virágok társulása szabályainak előadása után bevégezésül megjegyezzük azt, hogyha minden esetben a leírt virágzat-alakokat úgy, oly szabályosan kiképződve nem találjuk meg, mint azok az egyes példákon leírtak, annak a természeti hiányos képződésen kívül részben a vegyesen való összetétel az oka. A növények külső tagoltságának alapos ismerője azonban mindig tudja magát tájékozni, s a megállapított törvényszerűséget, még ha látszólag el is van az rejtve, fel tudja ismerni.

És most nem számítok csalódásra akkor, midőn azt tételzem fel, hogy aki figyelemmel követett engem ezen lehetőleg rövid összeállításban, az készséggel enged felhívásomnak. Óhajtánám, hogy a tanuló kultivált kerti és mezei növényeinket sorra vegye, állapítsa meg és jegyezze fel azoknak virágzatait

Nem lesz az nehéz, s nem háládatlan munka. Aki azt megteszi, annak nagyon szép jutalmat ígérhetek. A törvények nagy Alkotója szereti azt, ha művének megismerése után való törekvés által is tiszteljük őt, s bizonyára viszonzni fogja törekvésünket a lelki megnyugvás boldogító érzetével, melyet a béke honából küld le, s tölti be vele azok sziveit, kik szeretik az igazságot, s meghajolnak annak kútfeje előtt.

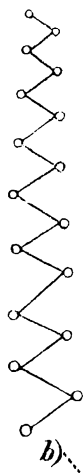
Poór János.

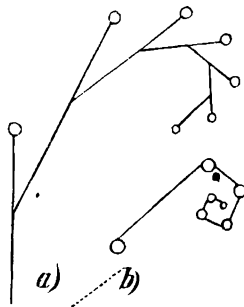

a)

7. ábr.

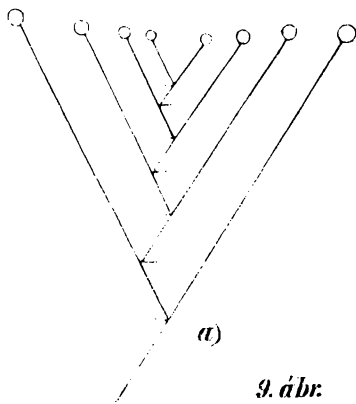
b)

a)

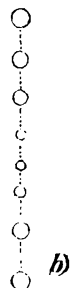
b)

8. ábr.

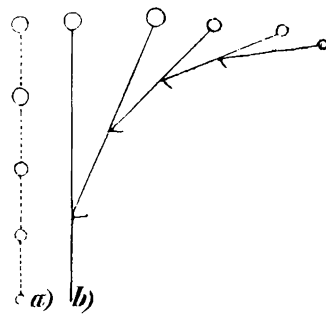

a)

9. ábr.

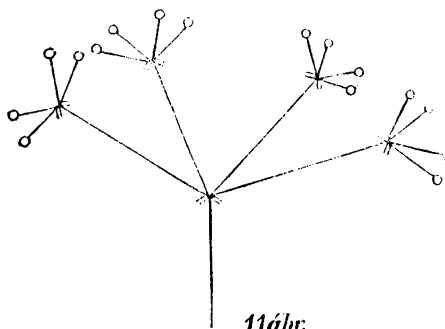
b)

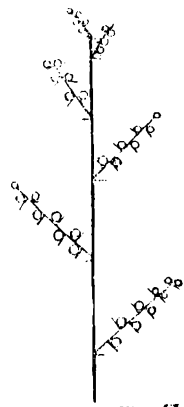
a)

b)

10. ábr.

11. ábr.

12. ábr.

II.

A tanári személyzet.

a) A rendes tantárgyak tanárai.

1. **Csernus László**, kegyestanítórendi áldozó pap; tanította a mennyiségtant 3. 6. 7. 8. s a természettant a 7. és 8. osztályban, heti 19 órában. A természettani és a chemiai szertár őre és az intézet meteorologusa. Tanít 4 év óta. A kir. magy. természettudományi társ. rend. tagja.

2. **Csintalan Pál**, kegyestanítórendi áldozó pap; tanította a vallástant 1. 5. 6. 7. 8., a magyar nyelvet 3. s a földrajzot az 1. osztályban, heti 17 órában. Főgymn. hitszónok. Tanárkari jegyző. Tanít 18 év óta.

3. **Janky Károly**, kegyestanítórendi áldozó pap; tanította a magyar nyelvet a 4., a német nyelvet a 8. osztályban, heti 6 órában. A főgymn. igazgatója. Tanít 28 év óta. Az orsz. középisk. tanáregylet tagja.

4. **Karsay János**, kegyestanítórendi áldozó pap; az I. oszt. főnöke, tanította a magyar és latin nyelvet 1., a görög nyelvet az 5. osztályban, heti 18 órában. Tanít 12 év óta. A tanári könyvtár őre.

5. **Kecsenovics Pál**, kegyestanítórendi áldozó pap; a II. oszt. főnöke, tanította a magyar és latin nyelvet 2., a phys. földrajzot 3. s a mennyiségtant az 5. osztályban, heti 18 órában. Tanít 23 év óta.

6. **Keller János**, kegyestanítórendi áldozó pap; a III. oszt. főnöke, tanította a latin nyelvet 3. 4. 6. osztályban, heti 18 órában. Tanít 4 év óta. Az ifjusági kisebb könyvtár őre.

7. **Keszthelyi Endre**, kegyestanítórendi áldozó pap; a VIII. oszt. főnöke, tanította magyar nyelvet s irodalmat 5. 6. 7. 8., a német nyelvet a 7. s a philosophiát a 8. osztályban, heti 18 órában. Tanít 19 év óta. A „Gyakorló iskola“ vezetője és az ifj. nagyobb könyvtár őre.

8. **Kövessy Kálmán**, kegyestanítórendi áldozó pap; a IV. oszt. főnöke, tanította a történelmet 3. 4. 8., a számtant a 2. 4. osztályban, heti 17 órában. Tanít 19 év óta. magy. tört. társ. rend. tagja.

9. **Matter János**, kegyestanítórendi áldozó pap; a VII. oszt. főnöke, tanította a latin nyelvet 7. 8., a görög nyelvet 8. s a számtant az 1. osztályban, heti 18 órában. Tanít 5 év óta. A philologiai társ. rend. tagja.

10. **Pflanczer Gábor**, világi ; tanította a rajzoló mértant 1—4. és a szépirást 1. 2. osztályban, heti 12 órában. A rajzterem szerelvényeinek őre. Tanít 19 év óta. Az orsz. középisk. tanáregylet s a kir. m. term. tudományi egyesület rendes tagja.

11. **Pongrácz Adolf**, világi ; tanította a tornázást 1—8. osztályban, heti 16 órában. A tornaterem szerelvényeinek őre. Tanít 22 év óta.

12. **Popini Albert**, kegyestanítórendi áldozó pap ; tanította a német nyelvet 3. 4. 5. 6., a latin nyelvet az 5. osztályban, heti 19 órában ; az V. oszt. főnöke. Tanít 2 év óta.

13. **Poór János**, kegyestanítórendi áldozó pap ; tanította a hittant 2. 3. 4., a földrajzot 2. s a természetrajzot a 4. 5. 6. osztályban, heti 18 órában. A természetrajzi szerelvények őre. Tanít 3 év óta.

14. **Vörös Mátyás**, kegyestanítórendi áldozó pap ; a VI. oszt. főnöke ; tanította a görög nyelvet 6. 7. s a történelmet 5. 6. 7. osztályban, heti 18 órában ; az egyházi ének vezetője. Tanít 10 év óta.

b) *Felekezeti hittanárok.*

1. **Hoffmann Mór**, világi, okl. főgymn. tanár ; tanította az izr. vallásu hittant 1-6. osztályban, heti 6 órában. Tanít a főgymn.-nál 10 év óta.

2. **Hütter Lajos**, evang. lelkész, tanította az ágost. evang. hitv. tanulókat, hetenkint 2 órában. Tanít az intézetnél 8 év óta.

3. **Jávory Nándor**, evang. reform. lelkész, tanította a helv. v. tanulókat, heti 2 órában. Tanít az intézetnél 1 év óta.

4. Dr. **Neumann Ede**, főrabbi ; tanította az izr. vallástant a 7. 8. osztályban, heti 2 órában. Tanít az intézetnél 7 év óta.

5. **Pavlekovics Method**, gör. kel. vall. lelkész ; tanította a gör. kel. vall. tanulókat, heti 2 órában. Tanít a főgymn.-nál 13 év óta.

c) *A rendkívüli tantárgyak tanárai.*

1. **Popini Albert**, kegy. rendi áldozó pap ; tanította a francia nyelvet a kezdőknél és haladóknál, heti 4 órában.

2. **Készthelyi Endre**, kegy. rendi áldozó pap ; tanította a gyorsírást a kezdőknél és haladóknál, heti 4 órában.

3. **Venczel Rezső**, világi, tanította a zenét, heti 4 órában. A zeneiskola szerelvényeinek őre.

4. **Vörös Mátyás**, kegy. rendi áldozó pap ; tanította a műéneket, heti 4 órában. Az énekiskola szerelvényeinek őre.

III.

Előadott tananyag.

Első osztály.

Osztályfőnök: KARSAY JÁNOS.

Vallástan. Hetenkint 2 óra. Az ember rendeltetése és vég-célja. A hit. Az apostoli hitvallás. Isten tiz parancsolata. Az anya-szentegyház öt parancsolata. A keresztény igazság. A malaszt eszközei: a szentségek és az imádság. — Tankönyv: Egri közép-katekizmus. Eger, 1882. Tanár: Csintalan Pál.

Magyar nyelv. Het. 6 ó. olvasásra, elemzésre, meg a tartalom elmondásának gyakorlására kisebb elbeszélések, leírások, történelmi elbeszélések a görög, a római, a magyar történelem őskorából és az első magyar századok történetéből. Ezeken kívül a helyes kiejtés, hangsúlyozás, általában az előadás gyakorlására kisebb történelmi elbeszélő és nemzeti lyrai költemények.

Nyelvtani anyag: A szóhangok és betűk. A hangváltozások. A szók. A tő és a rag. A rag és a képző. A beszédrészek, A mondatrészek. Az ige és az ige ragozása. A mondatrészek értékeinek bővebb kifejtése. A beszédrészek alakulása mondatrészekké a ragok és névutók különféle értékei szerint. A határozók ismertetése különös tekintettel az állitmány jelentésének kiegészítésére. A mondat szerkesztés gyakorlása. Előkészítés az ige tanhoz. A képzés. Kéthetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyv: Ihász-Mayer, Magyar nyelvtan. Budapest, 1883. Szvorényi József. Olvasmányok I. r. Budapest, 1884. Tanár: Karsay János.

Latin nyelv. Het. 7 ó. A betűk felosztása és kimondása: a hangzók és a mássalhangzók felosztása és változásai: a szótagok elválasztása. Olvasás. — A beszédrészek. Az ige cselekvő és szenvedő jelentőmódjának jelene és fölszólító módja. A névszók. A névejtegetések. A fokozás. — A névejtegetések kiegészítése a rendhagyó- és a görög-ejtegetésű nevekével. A fokozás kiegészítése a határozók ismertetésében a fokozott melléknévi határozókkal. — A praepositiós casusok és jelentés szerinti értékeik. A névmások. A számnevek. A nemek szabályai. Előkészítés az ige tanhoz. A paradigmák a cselekvő és szenvedő alakban, a deponens igeik. Gyakorló könyvből a végzett tananyag egyes részeinek megfelelő mondatok fordítása magyarból latinra és viszont. Róma története 21 feje és 10 mese könyv nélkül. Hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. — Tankönyv: Szepesi-Tóth Latin alaktan I. r. Budapest, 1887. Tanár: Karsay János.

Földrajz. Het. 4 ó. A magyar állam és Europa többi részeinek leírása; a magyar alföldek, a Duna és Dráva, továbbá a Dráva és Száva köze és a magyar felföldek hegy- és vízrajza, megyéi, nevezetesebb városai és lakóinak ismertetése, nemkülönben az egyes vidékekre jellemző, hasznos vagy káros természeti tárgyoknak szemléltető leírása. Europa többi részeinek leírásainál Europa hegy- és vízrajza, éghajlata, politikai felosztása, állat- és növényvilága, fontosabb kőzetek és ásványok ismertetése. Europa egyes országai és nevezetesebb városai. Térkép vázlatok készítése. — Tankönyv: Visontay-Borbás. A magyar állam s Europa többi részeinek földirata. Budapest, 1887. Tanár: Poór János.

Szám-tan. Het. 3 ó. A tizedes számrendszer; a római számjegyek ismertetése; a négy számolási alapművelet nevezetlen és megnevezett egész számokkal, kiváló tekintettel a fejszámolásra; egyenlőségek; áttételi törvény; váltás; összevonás; törzsszám, tényezőkből összetett szám, viszonylagos törzsszám; a számok oszthatósága; a legnagyobb közös osztó; a legkisebb közös osztandó (többsé); a közönséges törtszám; a törtek átalakítása; számolási műveletek közönséges törtekkel. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor. Közönséges szám-tan I. r. Budapest, 1877. Tanár: Matter János.

Rajzoló mértan. Het. 3 ó. Planimetriai elemek: a pont, a vonalak szerkesztése, iránya és elnevezése, ugyanezekkel a négy számolási művelet; a párhuzamos és az eltérő vonalak; a szögek, ezeknek hányfélesége és mérése szögmérővel; a szabályos és szabálytalan három-, négy- és többszögek szerkesztésének különféle módja, elnevezése szögeik és oldalaik szerint; a hasonlóság és összeillőség; az ívonalak és ezek osztása mértanilag; a kör és ennek nevezetesebb vonalai; a kerület és még néhány fontosabb görbe vonal ismertetése és szerkesztése; terület és térfogat számítások. Az egyenes és hajlott vonalak alkalmazása a görög, római, mór és bizanti mozaik sík ékitmények rajzolásánál. — Tankönyv: Landau Wohlb. rajzoló geometria. Tanár: Pflanczer Gábor.

Szépíráás. Het. 1 ó. — Pflanczer Gábor.

Tornázás. Het. 2 ó. Szabad és rendgyakorlatok; közös kezdőgyakorlatok (többnyire függő eszközökön) és az ugrás különféle nemei. — Tanár: Pongrácz Adolf.

Második osztály.

Osztályfőnök: KECSENOVICS PÁL.

Vallás-tan. Hetenkint 2 óra. A ker. kath. anyaszentegyház szertartásainak és szokásainak magyarázata. — Tankönyv: A ker. kath. anyaszentegyház szokásai és szertartásai. Veszprém, 1883. Tanár: Poór János.

Magyar nyelv. Het. 5 óra. Mondattan; egyeztetés, szóvonzat, szórend; összetett mondatok, mellé- és alárendelt mondatok viszonyai; körmondatok; szóképzés, szócsoportok; szóösszetétel. Elbeszélő prózai és költői olvasmányok tartalmi magyarázata s azok tartalmának szabadon való elbeszélése; elemzés, szaválás. Kéthetenként egy

írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyv: Ihász-Mayer Magyar nyelvtan. Budapest, 1883. Szvorényi József. Olvasmányok II. r. Budapest, 1878. Tanár: Kecsenovics Pál.

Latin nyelv. Het. 7 ó. Az alaktan befejezése, főleg; genus-szabályok, a teljes cselekvő, szenvedő és deponens igeragozás; az igék multja és supinuma; rendhagyó, hiányos- és személytelen igék; szóképzés, szócsoportok összeállítása; fordítás, elemzés. Hetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyv: Szepesi-Budavári Latin alaktan II. r. Budapest, 1877. Tanár: Kecsenovics Pál.

Földrajz. Het. 4 ó. Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália földrajza. A continensek hegy- és vízrajzán kívül az egyes országok általános jellemzése, politikai beosztása, nevezetesebb városai. Néprajz, a lakosok főbb foglalkozása a feltünőbb föld- és kőzetnemek, jellemzőbb állat- és növényfajok lehetőleg szemléltető leírása. Tankönyv: Visontay-Borbás, Egyetemes földirat. Budapest, 1888. Stieler-Gönczy iskolai atlasz. Tanár: Poór János.

Számítan. Het. 4 ó. A négy alapszámítást tartalmazó törtekkel; számolási rövidítések, az u. n. számolási műveletek korlátozott pontossággal; az arányosság fogalmának fejtegetése; az egyszerű és összetett hármasszabályhoz tartozó feladatok megfejtése az aránylatok tana szerint; az olasz számolásmód; a láncszabály és száztóli számítás. — Tankönyv: Dr. Lutter Nánd. Közönséges számtan II. r. Budapest, 1881. Tanár: Kövessy Kálmán.

Rajzoló mértan. Het. 3 ó. Stereometriai elemek, a sík és térbeli egyenes; a testszögek; az egyenes és hajlott felületű mértani testek ismertetése, szerkesztése adott méreteken a hasonlóság és egybeillőség alapján; a testek hálózatának készítése; a testek felületének és köbtartalmának kiszámítása. Sík-ékítmények rajzolása a symmetria felhasználásával. — Tankönyv: Landau-Wohlrab: Rajzoló geometria. II. r. Tanár: Pflanczer Gábor.

Szépírás. Het. 1 ó. — Tanár: Pflanczer Gábor.

Tornázás. Het. 2 ó. Rendgyakorlatok; egyszerű és összetett könnyebb szabadgyakorlatok kézlővel és botokkal, közösen I. és II. fokú gyakorlatok függő támasz eszközökön; magas- és távugrások. — Tanár: Pongrácz Adolf.

Harmadik osztály.

Osztályfőnök: KELLER JÁNOS.

Vallástan. Hetenkint 2 ó. Az isteni kinyilatkoztatás története a világ teremtésétől a Megváltó eljöveteléig. — Tankönyv: Róder Alajos, Bibliai történet I. r. Oszövetség. Budapest, 1871. Tanár: Poór János.

Magyar nyelv. Het. 3 ó. A nyelvtan rendszeres áttekintése; a hangsúlyos verselés ismertetése; összefüggő történeti olvasmányok; elbeszélő költemények. Kéthetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat az iskolai olvasmánnyal kapcsolatban. — Tankönyv: Ihász-Barbarics Magyar nyelvtan. Budapest, 1886. Szvorényi József Olvasmányok III. r. Budapest, 1884. Tanár: Csintalan Pál.

Német nyelv. Het. 4 ó. Név- és igeragozás; a szóképzés elemei; a mondatrészeknek, a fő- és mellékmondatoknak megkülönböztetése; szótanulás az olvasmánnyal kapcsolatban és tárgyi csoportokban; szóbeli fordítás németből magyarra és magyarból németre; kisebb költői darabok betanulása. Kéthetenkiut egy írásbeli iskolai dolgozat. Tankönyv: Hoffmann Mór, Német nyelvtan I. r. Budapest, 1884. Tanár: Popini Albert.

Latin nyelv. Het. 6 ó. szókötés: az egyeztetések, esetvonzatok; az előjárók, névmások használata, infinitívusi és participális szerkesztések, gerundivum, gerundium és supinum használata példamondatok fordításával. Összefüggő olvasmányul Lívius történeteiből, a királyok korából 26 fejezet és 17 Phaedrus mese. Hetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat. Tankönyv: Szepesi-Tóth, Latin szókötéstan. Budapest, 1880. Elischer József. Latin olvasókönyv. Budapest, 1880, Tanár: Keller János.

Történelem. Het. 4 ó. Magyarország története tekintettel a társadalmi viszonyok fejlődésére. — Tankönyv: Mangold Lajos. A magyarok története. Budapest, 1883. Ausztria-Magyarország politikai földrajza. Tankönyv: Visontay J. Tanár: Kövessy Kálmán.

Physikai földrajz. Het. 2 ó. Halmazállapotok, nehézség szabadesés, víz, levegő, melegség, világosság, elektromosság, mágnesség, a földfelület physikai jelenségei; a föld mint csillag mozgása; a naprendszer és az álló csillagok. — Tankönyv: Heller Agost, Physikai földrajz. Budapest, 1884. Tanár: Kecsenovics Pál.

Számítan. Het. 3 ó. Az egyszerű és összetett kamatszámolás; határidőszámolás; ráfizetmény; állampapírok; biztosítási ügy; váltók; egyszerű és összetett lerovat; göngysúly; társaságsszabály; elegyítésszabály. Tankönyv: Dr. Lutter Nándor, Közönséges számítan III. r. Budapest, 1881. Tanár: Csernus László.

Rajzoló mértan. Het. 2 ó. A szerkesztő síkmértan; az egyenes vonalú sík idomok másolása és szerkesztése adott méreteken az egybeillőség és hasonlóság alapján; merőleges és párhuzamos egyenesek symmetricalis mértani szerkesztése; távolságok és szögek aránya és osztása; kisebbített mértékek ismertetése és alkalmazása a szögek szerkesztésénél és az idomok másolásánál; Pythagoras tantétele; síkidomok átalakítása és osztása egyszerű képletekben kifejtve; kisebb területek felmérése és rajzolása; a térkép rajzolás elemei. A görög, arab és renaissance, nőander-díszítmények összetettebb alakjai: stylizált levél- és virágidomok színezett rajzolása. — Tankönyv: Landau-Wohlrab Rajzoló geometria III. r. Tanár: Pflanczer Gábor.

Tornázás. Het. 2 ó. Szabad- és rendgyakorlatok kézlővel és botokkal, közösen I. és II. foku gyakorlatok függő támaszeszközökön; magas és távugrások. Tanár: Pongrácz Adolf.

Negyedik osztály.

Osztályfőnök: KÖVESSY KÁLMÁN.

Vallástan. Het. 2 ó. Az isteni kinyilatkoztatás történetének folytatása: Előkészület a Megváltó eljövételéhez; kereszttelő szent János tanítása és élete; a Megváltó és a Megváltás története; az

anyaszentegyház alapítása és terjedése az I. században; az apostolok cselekedetei. — Tankönyv: Róder Alajos Bibliai történet II. r. Ujszövetség. 1881. Tanár: Poór János.

M a g y a r n y e l v. Het. 4 ó. Irálytan: az irálytan segéd-eszközei; az elmélkedés és eszmekötés; érteményezés, részelés, felosztás és bővítés; körmondatok készítése; irálykellékek; választékosság; a képletek és alakzatok; a hangsúlyos és ütemes verselés; az antik-időmértékes verselés. Nagyobb epikus olvasmányul Arany János Toldija; kisebb költői darabok alaki elemzése; prózai olvasmányok: leírások, élet és jellemrajzok. Kéthetenként egy írásbeli házi dolgozat. — Tankönyv: Névy László, Stiliztika I. r. Budapest, 1880. Lehr Albert, Arany János Toldija. Budapest, 1880. Tanár: Janky Károly.

N é m e t n y e l v. Het. 3 ó. Alaktani ismétlések után szócsalád, szóképzéstan és a teljes mondattan; rokon alakú és rokon értelmű szók szó- és mondatcsoportokban. Prózai és költői darabok olvasása, fordítása és elemzése s néhány költői darab beemlézése. Szótanulás. Kéthetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyv: Hoffmann Mór, Német nyelvtan és olvasókönyv II. r. Budapest, 1882. Tanár: Popini Albert.

L a t i n n y e l v. Het. 6 ó. Mondatkötéstan; az idők és módok használata; a mellé- és alárendezés részletesen; feltétes, kérdő és körmondatok; oratio recta et obliqua; prosodia és metrika. Összefüggő olvasmányul Livius történeteiből, a köztársaság kezdete (8 caput); a plebeiusok és patriciusok egyenetlenkedése (17 caput); a köztársaság korából. Decemvirek (10 cap.) 3. Szemelvény Ovidiusból. Hetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyv: Szepesi Tóth, Latin mondatkötéstan II. r. Budapest, 1886. Elischer József, Latin olvasókönyv Budapest, 1880. Tanár: Keller János.

T ö r t é n e l e m. Het. 3 ó. A hajdankori népek rövid ismertetése; a görögök és rómaiak története a császárság megalapításáig; a társadalmi élet és műveltségi viszonyok vázlata. — Tankönyv: Vaszary Kolos, Világtörténelem I. r. Budapest, 1880. Jausz Gy., Történelmi atlasz I. r. Tanár: Kövessy Kálmán.

T e r m é s z e t r a j z. Het. 3 ó. Ásványtan. A chemia alapfogalmai; az ásványok fizikai és alaki tulajdonságai; a chemiai összetételre alapított 5 főosztály ismertetése s ezekből az ásványrendszer megalapítása fővonásokban, az ásványok részletes leírása. Kőzetan: az egyszerű kőzetek megismertetése ásványtani alapon s az összetett kőzetek általánosan elterjedt, nevezetesebb fajai. A geologia alapvonalainak ismertetése. — Tankönyv: Dr. Roth Samu, Ásvány-, kőzet- és földtan. Budapest, 1885. Tanár Poór János.

S z á m t a n. Het. 3 ó. Bevezetés a betiszámtanba; a négy alapművelet egész- és törtszámokkal; a számok oszthatósága; a mértani haladvány; elsőfoku egyenletek egy ismeretlennel; aránylatok. — Tankönyv: Mochnik-Klamarik-Wagner, Algebra. Budapest, 1884. Tanár: Kövessy Kálmán.

R a j z o l ó m é r t a n: Het. 2 ó. A szerkesztő síkmértan; görbe vonalú idomok; a húr és érintő; a körben előforduló szögek tételei; a be- és körülírt egyenes vonalú idomok az ide tartozó tételekkel; két kör relatív fekvése; szerkesztések arányos távolságok-

kal Euklydes szerint; a kör osztása Renaldi közelítő módszere nyomán; a körök mint hasonló idomok és ezekre vonatkozó tételek; az ellipsis, hyperbola, parabola, ezek tengelyei, vezetősugarai, deréklői, érintők; fő- és iránykörök: körlefejtők, cycloisok, epicykleisok, hypocyklois, esigavonalak stb., ezek mértani szerkesztése és tételei. Egyszerűbb épületek homlok- és alaprajzának, úgy metszeteinek megismertetése; oszlopfők és talapzatok szerkesztése. Vognola rendszere után; góth mérívek és rosetták szerkesztése és különféle gyűrűfouadékos szalagdiszitmények színezett rajzolása stylszerű ismertetéssel. — Tankönyv: Dr. Császár Károly. Szerkesztő planimetria II. r. Budapest, 1880. Tanár: Pflanzez Gábor.

T o r n á z á s. Het. 2 ó. Rendgyakorlatok; összetett szabadgyakorlatok szerelvényeken: a tám-, függés-, tellendülés-, lengés-, forgásgyakorlatok, magas- és távugrások. Tanár: Pongrácz Adolf.

Ötödik osztály

Osztályfőnök: POPINI ALBERT.

V a l l á s t a n. -Hetenkint 2 óra A kath. egély igazságának bizonyítása. — Tankönyv: Dr. Wapler. A kath. egély tankönyve I. r. Budapest, 1882. Tanár: Csintalan Pál.

M a g y a r n y e l v. Het. 3 ó. Az írásművek szerkesztésének általános szabályai. Költői olvasmányul: Arany János balladái; prózai olvasmányok: leírások, jellemrajzok, elbeszélések, beszélgetések, kisebb értekezések. Havonkint egy írásbeli házi dolgozat. — Tankönyv: Névy László. Stilisztika II. r. Budapest, 1880. Gregus Ágost, Arany J. balladái. Budapest, 1880. Tanár: Keszthelyi Endre.

N é m e t n y e l v. Het. 3 ó. A nyelvtani ismeretek ébrentartása mellett olvastattak válogatott románczok Herder Cidjéből és egyes prózai szemelvények: ugyanezek fordítása, elemzése és részben emlézése; német idiotismusok és synonymumok magyarázata, csoportosítása és emlézése. Fordítások magyarból németre. Havonkint egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyv: G. Heinrich, Deutsches Lehr- und Lesebuch I. B. Budapest, 1882. Herder Cidjének Reclam-féle kiadása. Tanár: Popini Albert.

L a t i n n y e l v. Het. 6 ó. Kellő alak- és mondattani ismétlések mellett olvastattak Livius XXI. könyve a szükséges nyelvi és tárgyi magyarázatokkal. A római hadügy. A költői olvasmányokra való tekintetből tárgyaltattak a prosodia és metrica; olvastattak Ovidiusból: Az idő hatalma. Bírügy. Arion. Scythia tél. A tavasz. Bacchus felfedezi a mézet. Ceres és Persephone. Icarus. Romulus és Remus megmentése. Róma alapítása. Romulus apotheosisa. Gabii bevétel. A Fabiusok. Ceres ünnepe. A halottak ünnepe. A tengeri vihar. — Kéthetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat és extemporale. — Tankönyv: Bartal-Malmosi, Titi Livii ab urbe condita I. XXI. et XXII. Budapest, 1880. Siebelis Szamosi, Tirocinium poeticum Budapest, 1883. Tanár: Popini Albert.

G ö r ö g n y e l v. Het. 5 ó. Alaktan: a főnevek, melléknevek,

névmások és számnevek ragozása; határozók ω végzetű rendes igék hajlítása; a tiszta, néma és folyékony törzsű igék időképzése a mi végű igék paradigmái; szótanulás. A tárgyalt anyagnak megfelelő önálló mondatoknak és 14 Aesopusi mesének fordítása és elemzése. Kéthetenként egy írásbeli iskolai dolgozat és extemporale. — Tankönyv: Szamosi János, Görög nyelvtan. Budapest, 1881. Mészáros Nándor Görög olvasókönyv. Buda, 1873. Tanár: Karsay János.

Történelem. Het. 3 ó. Az ó-kor befejezése a római császárság történetével és a kereszténység megalapításával és emelkedésével; középkor: a barbárok betelepődése a nyugati birodalomba; a mohamedanizmus: a nyugati császárság megújítása; új népek bevándorlása és megtelepedése; a hűbériség; a császárság és pápaság küzdelme; keresztes háborúk; a középkori intézmények bomlása. — Tankönyv: Vaszary Kólos. Világtörténelem I—II. r. Budapest, 1882. Jausz Gy. Történelmi Atlasz I—II. r. Tanár: Vörös Mátyás.

Természetrajz. Het. 2 ó. Növénytan. Néhány leginkább ősszel található növényfaj leírása után a növénytan rövid története Linnéig; Linné rendszere; a virágtalan növények; moszatok, gombák, mohok, edényes virágtalanok; a virágos növények: nyitvatermők, egy- és kétszikűek; szövet-, alak-, élet- és rendszertan. — Tankönyv: Dr. Roth Samu. A növénytan alapvonalai. Budapest, 1885. Tanár: Poór János.

Mennyiségtan. Het. 4 ó. Algebra. Hatvány- és gyök-mennyiségek tevőleges egész számokkal; kéttagnaknak magasabb pozitív egész hatványai; Pascal-féle háromszög; a binomialis tétel; az arithmetikai haladvány; a gyökök; a négyzetek négyzetgyöke; az irracionális négyzetgyök; az imaginarius négyzetgyök; négyzetes egyenletek egy ismeretlennel; számműveletek négyzetgyökökkel; a köbgyök; elsőfoku egyenletek több ismeretlennel. Mértan. Síkmértan. — Tankönyv: Močnik-Klamarik-Wagner Algebra. Budapest, 1883. Tanár: Keesenovics Pál.

Tornázás. Het. 2 ó. Szabad- és rendgyakorlatok kézlővel és botokkal; csapattornázás; I. II. és III.-adfoku gyakorlatok különféle eszközökön; ugrások ruddal, bakon és lovon. — Tanár: Pongrácz Adolf.

Hatodik osztály.

Osztályfőnök: VÖRÖS MÁTYÁS.

Vallás tan. Hetenként 2 óra. Kath. hitágazattan. — Tankönyv: Dr. Wapler. A kath. egély tankönyve. Budapest, 1880. Tanár: Csintalan Pál

Magyar nyelv. Het. 3. óra. A rhetorikai műfajok: történetírás, értekezés és szónoklat elmélete; megfelelő művek olvasása és taglalása; költői olvasmányul Shakspeare Coriolanusa, ennek tartalmi magyarázata mellett a drámai szerkezet szabályai. Havonként egy írásbeli házi dolgozat. — Tankönyv: Névy László. Rhetorika. Budapest, 1885. U. a. Olvasmányok. Budapest, 1886. U. a. Shakspeare Coriolanusa. Budapest, 1886. Tanár: Keszthelyi Endre.

Német nyelv. Het. 3 ó. Mondattani ismétlések és idiotismusok tanulása mellett olvastattak balladák és egyes prózai szemelvények. Havonként egy írásbeli dolgozat. — Tankönyv G. Heinrich, Lehr- und Lesebuch I. B. Budapest, 1882. Heinrich G. Német balladák és románczok. Budapest, 1879. Tanár: Popini Albert.

Latin nyelv. Het. 6 ó. Nyelv- és mondattani ismeretek folytonos gyakorlása mellett olvastattott: Livii ab Urbe condita lib. XXII. Ciceronis oratio de imperio Cn. Pompei. Vergilii Aeneidos lib. II. Tárgyi és tartalmi magyarázatok. A rómaiak hadügye és állam-elete a szükséges historiai és mythologiai ismeretekkel. A prosodiai és metrikai ismeretek kibővítetttek. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat és extemporale. — Tankönyv: Bartal-Malmosi, Titi Livii ab urbe condita I. XXI. et. XXII. Budapest, 1880. Veres Ignác, Vergilius. Budapest, 1880. Klotz, Cicero, Lipse 1883. Tanár: Keller János.

Görög nyelv. Het. 5 ó. Az alaktan egészben, a mondattan főbb részleteiben. Jelesebb különálló mondatok és összefüggő olvasmányok fordítása görögből magyarra és viszont. Fordítottatott Aesopus-téle mese 20. Xenophon Anabasisának az I. II. III. IV. könyvéből szemelvények. Socrates nevezetességeiből néhány részlet. Kéthetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyv: Szamosi János, Görög nyelvtan. I. r. alaktan. II. r. mondattan. Budapest, 1881. Schenkl-Horváth. Chrestomathia Xenophonból. Budapest, 1883. Tanár: Vörös Máttyás.

Történelem. Het. 3 ó. A renaissance és a nagy felfüdüzések; a reformatio és ellenreformatió; vallásháborúk; a nagyhatalmak megalakulása és az állami élet kifejlése; a fejedelmi absolutismus kora, a demokratikus mozgalmak; a francia forradalom és Napoleon kora. Tankönyv: Vaszary Kolos, Világtörténelem III r. Budapest, 1883. Jansz Gy., Történelmi atlasz III. r. Tanár: Vörös Máttyás.

Természetráajz. Het. 3 ó. Állattan. Általános állattan; előismeretek; az állatok szervei; és szervrendszerei; a kültakaró; a mozgás és szervei; az érzés és szervei az anyagcsere; a szaporodás; az állati szervek berendezése alapján az állatkörök megismertetése, rendszerezése; az egyes típusok általános és részletes jellemzése s egyes osztályok főbb képviselőinek leírása, különös tekintettel hazánkra s a közéletben gyakoribb állatéleti jelenségekre. — Tankönyv: Dr. Roth Samu. Az állattan alapvonalai. Budapest, 1882. Tanár: Poór János.

Mennyiségtan. Het. 3 ó. Algebra: hatvány- és gyök-mennyiségek tagadó és törtkitevőkkel; számrendszerek; logaritmusok tana és a műveleti szabályok. Mértan: síkháromszög- és alkalmazása: a tömör mértan főbb tételei és a szögletes testek mérése. — Tankönyv: Močnik-Klamarik-Wagner, Algebra. Budapest, 1884. Močnik-Klamarik-Wagner, Geometria. Budapest, 1883. Tanár: Csernus László.

Tornázás. Het. 2 ó. Rendgyakorlatok helyben és menetközben, összetett szabadgyakorlatok, I. II. és III-foku gyakorlatok különféle eszközökön, ugrások ruddal, bakon és lovon. — Tanár: Pongrácz Adolf.

Hetedik osztály.

Osztályfőnök : MATTER JÁNOS.

Vallás tan. Het. 2 ó. K. kath. erkölcstan. — Tankönyv: Dr. Wapler. A kath. erkölcstan. Budapest, 1881. Tanár: Csintalan Pál.

Magyar nyelv. Het. 3 óra. A költészettan szabályainak áttekintése, a költői műfajok elmélete, tekintettel történeti fejlődésünkre, ugyanazok tartalmi és alaki magyarázata. Havonkint egy írásbeli házi dolgozat. Tankönyv: Verbőczy István, Költészettan. Pécs, 1878. Névy László, Olvasmányok. Budapest, 1879. Tanár: Keszthelyi Endre.

Német nyelv. Het. 3 ó. Goethe Hermann und Dorotheájának és Schiller Wilhelm Tell-jének fordítása, elemzése, tárgyi és szerkezeti magyarázata. Német közmondások, idiotismusok és synonymumok csoportosítása és elemzése. Havonkint egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyv: P. Thewrewk Árpád, Német tan- és olvasókönyv II. r. Budapest, 1873. Goethe Hermann und Dorotheájának és Schiller Wilhelm Tell-jének Reclam-féle kiadása. Tanár: Keszthelyi Endre.

Latin nyelv. Heti 6 ó. Hang- és alaktani ismétlésekkel párhuzamban olvastatott alaki és tárgyi magyarázatok mellett Vergilius Aeneisének VI. éneke. Cicero in Catilinam I. 2. és 4. beszéd. Pro Archia p. és Cicerónak néhány levele. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Köpesdy Sándor Ciceronis Orationes selectae in L. Serg. Catilinam és Cicerónak válogatott levelei Budapest. Veres Ignác, Virgilius, Budapest 1882. Pro Archia poëta. Vagác-Schiebinger-féle Latin irályt gyakorlatok. Tanár: Matter János.

Görög nyelv. Het. 5 ó. Alak- és mondattani magyarázatokkal kísérve olvastatott s tárgyilag fejtegettetett Homeros Odysseájának I. II. és III. éneke és egyes szemelvények Herodotos műveiből. Kéthetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyv: Abel Jenő, Homeros Odesséja. Budapest, 1881. Dávid István Szemelvények Herodotos műveiből. Budapest, 1880. Tanár: Vörös Mátyás.

Politikai földrajz. Het. 2 ó. Európa, Azsia és Amerika független államainak történelme, természeti leírása, ipara, kereskedelme és állami szervezete, lakosai, vallás és nemzetiség tekintetében, alkotmánya, honvédelmi és gyarmatügy, viszonyai, tekintettel azon történeti főbb jellegekre, melyek századunkban a közéletre befolyással voltak. — Tankönyv: Scholtz Albert, Politikai földrajz. Budapest, 1883. Tanár: Vörös Mátyás.

Természettan. Het. 4 ó. Általános tulajdonságok; az erő fogalma; a szilárd, folyékony és légnemű testek egyensúly és mozgástana; a rezgő mozgás törvényei; hang- és fénytán. — Tankönyv: Abt A. Fizika. Budapest, 1887. Tanár: Csernus László.

Mennyiségtan. Het. 3 ó. Algebra: a másodfokú egyenletek elmélete; a másodfokúakra visszavezethető felsőbb fokú egyenletek; a haladványok s ezek alkalmazása a tőke, lakosság felszaporodása stb., a végtelen mértani haladvány. Mértan: Tömörmértan: — Tankönyv: Močnik Klamarik-Wagner, Algebra. Budapest, 1883. Tanár: Csernus László.

Tornázás. Het. 2 ó. Szabad- és rendgyakorlatok kézlővel, és botokkal; csapat tornázás; I. II. és III. foku gyakorlatok különféle eszközökön; ugrások ruddal, bakon és lovon. — Tanár: Pongrácz Adolf.

Nyolczadik osztály.

Osztályfőnök: KESZTHELYI ENDRE.

Vallás tan. Hetenkint 2 óra. A kath. Egyház története. — Tankönyv: Dr. Wappler. A kath. egyház története. Budapest, 1881. Tanár: Csintalan Pál.

Magyar nyelv. Het. 3 ó. A magyar irodalom fejlődésének áttekintése kapcsolatban a művelődés történetével s tekintettel Magyarország oknyomozó történetének előadására; a régibb irodalomnak Bessenyeiig rövid tárgyalása után főleg az újabb irodalom tüzetesebb ismertetése, a nevezetesebb irodalmi jelenségek méltatása s a főbb irányok megjelölése. Havonkint egy írásbeli házi dolgozat. — Tankönyv: Beöthy Zs. A magyar nemzeti irodalom ismertetése. I. r. Budapest, 1883. II. r. Budapest, 1881. Tanár: Keszthelyi Endre.

Német nyelv. Het. 2 ó. Goethe Iphigenia auf Taurisának olvasása, fordítása, elemzése és fejtegetése; a német irodalom vázlat; német idiotismusok és synonymumok csoportosítása és elemzése. Havonkint egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyv: P. Thewrewk A. Német tan. és olvasókönyv II. r. Budapest, 1873. Tanár: Janky Károly.

Latin nyelv. Het. 5 ó. — Olvasatott s megfelelő alaki és tárgyi magyarázatokkal bővített — utóbbi főképp az irodalomtörténetből — Horatiusból Cam. I. 1. 2. 3. 4. 11. 12. 14. 20. 22. 24. 34. 58. II. 3. 10. 13. 14. III. 1. 2. 3. 30. IV. 3. 7. Epor. 2. 7. 13. Sat. I. 1. 4. 9. II. 6. Epist. I. 4. 9. De Arte Poëtica részben. Tacitus Anneleseinek I. könyve. Tk. Bartal-Malmosi Horatii Flacci Opera omnia. Budavári József: Taciti Annales I. k. Tanár: Matter János.

Görög nyelv. Heti 4 ó. Olvasatott, valamint nyelvi és tárgyi magyarázatokkal értelmeztetett Plato Apológiája és szemelvények Homer Iliá-ának 5 és 6. énekéből. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat Tk. Szamosi János Plato Sokrates védelme és Kritója. Budapest. 1880. Csengeri Homeros Iliá-sa bő szemelvényben. Budapest. 1886. Tanár: Matter János.

Történelem. Het. 3 ó. Magyarország oknyomozó története a honfoglalástól 1848-ig tekintettel az állam- és műveltségi viszonyok fejlődésére és a főbb kútfőkre; megfelelő földrajziak. — Tankönyv: Ribáry József, Magyarország oknyomozó történelme. Budapest, 1878. Helmár Ágost Történelmi térkép. Pozsony, 1878. Tanár: Kövessy Kálmán.

Természet tan. Het. 4 ó. Hőtan; delejesség; villamosság; a vegytan legegyszerűbb tételei és a Kosmographia elemei. — Tankönyv: Fehér Joly, Kísérleti természettan. Budapest, 1882. Kruesz-Fehér. A vegytan alapvonalai. Budapest, 1879. Tanár: Csernus László.

M e n n y i s é g t a n. Het. 2 ó. Algebra; a határozatlan egyenletek elmélete; a kapcsolástan elemei; a kéttagu tantétel. — Tankönyv: Močnik-Klamarik-Wagner, Algebra Budapest, 1884. Tanár: Csernus László.

B ö l c s é s z e t i e l ő t a n. Het. 3 ó. Psychologia; a lelki életről általában; a lelki jelenségek főbb csoportjai; érzetek, képzetek, a tudat, a tudat és képzetek tüneményei, kedélymozgalmak, a mozgások tüneményei. Logika: elõismeretek; a logikai gondolkodás fejlődése; az általános és a rendszeres gondolkodás formái; a tudományok felosztása és a főbb módszerek. — Tankönyv: Dr. Pauer Imre, Philosophiai propaedeutika I. r. A lélektan elemei. Budapest, 1882. Tanár: Keszthelyi Endre.

T o r n á z á s. Het. 2 ó. Szabad- és rendgyakorlatok kézlõvel és botokkal; csapatornázás; I. II. és III. foku gyakorlatok különféle eszközökön; ugrások rúddal, bakon és lovon. — Tanár: Pongrácz Adolf.

IV.

Írásbeli feladványok.

a) A magyar nyelvből és irodalomból.

V osztályban.

Szülői ház, iskola, templom. Értelmezés. — A tél. Leírás. — Értelmes, eszes, okos, böles. Megkülönböztetés. — Éji látogatás. Áttétel. — Embernél munka, Istennél áldás Magyarázat. — Az ifjúkor és a tavasz. Párhuzam. — A románcz és ballada. Kifejtés. — A hasznos és káros növények. Természetrajzi leírás. — Kedves Barátom! Levélalak. — A szőlők iránti szeretet. Kria.

VI. osztályban.

Coriolanus I. felvonása. Tartalom. — A történelem az élet mestere. Bizonyítás. — Az újkor nevezetesebb találmányai. Történelmi. — Szeresd a hazát. Értekezés. — Kölesey F. Paracnesise. Vázlat. — A hasznos és káros állatok. Természetrajzi. — Kölesey F. emlékbeszéde Berzsenyi felett. Méltalás. — A szavalás haszna. Szónoklati. — Coriolanus drámai jellemei. Jellemrajz.

VII. osztályban.

Goethe „Hermann“ I. r. Fordítás. — A lautos költészet fontossága. Költészettani. — Szózat. Széptani taglalás. — A történelmi mondák jelentősége. Költészettani. — Cserhalom. Tanulmány. — A jó regény kellékei. Széptani fejtegetés. — Mit tanulunk a politikai földrajzból. Földrajzi. — „Magyarország nem volt, hanem lesz.“ Műveltség-történelmi. Coriolanus. Drámai fejtegetés.

VIII. osztályban.

A magyar irodalom tanulásának fontossága. Műveltség-történelmi. — Pannonia megvétele. Nyelvtörténelmi. — A kedélymozgalmak fejlődése. Lélektani. — Kölesey Ferencz. Tanulmány. — Sz. István és kora. Korrajz. — A magyar irodalom hanyatláskora. Irodalomtörténelmi. — Miben áll a helyes gondolkodás? Logikai értekezés. — A természet-tan tanulásának haszna. Természettud. értekezés.

b) Érettségi dolgozatok.

1. *Magyar dolgozat.* Feladatott: a) Deák Ferencz, a haza bölése. (kor- és jellemrajz) b) Mik irodalmunk újjászületésének tényezői? (irodalomtörténeti ért.) Az éghajlat befolyása. (Földrajzi ért.) Dolgozott 18; az a) tételt 12, a b) tételt 4, a c) tételt 2, és pedig jelesre 1, jóra 5, elégségesre 11, elégtelenre 1.

2. *Német dolgozat.* Feladatott: A Balaton tava. — Fordítás. (Szvo-rényi olvasmányok III. 107. l.) Dolgozott 18; jelesre 1, jóra 4, elég-ségesre 2, elégtelenre 11.

3. *Latin dolgozat.* Feladatott. Sz. Ágoston könyve az Isten orszá-gáról. (Vagács-Schiebinger-féle Latin irányképző gyakorlatok 295. §.) Dolgozott 18; jóra 6, elégségesre 10, elégtelenre 2.

4. *Görög dolgozat.* Feladatott: Herodotos IX. könyvének 48. fe-jezete. Dolgozott 18; jóra 6, elégségesre 10, elégtelenre 2.

5. *Mennyiségtani dolgozat.* Feladatott. a) Az algebrából: Mennyire növekedik X. egyén 4728 frt. tőkéje 15 év alatt $4\frac{2}{3}\%$ mellett, ha ezt minden év végén még 500 frttal gyarapítja, ha a pénzintézet féléven-ként fizeti a kamatokat? b) A geometriából: Mekkora lesz egy 8 mér-tékegységnyi körbe írható szabályos tiszszög egyik oldala és szerkesz-tessék; alakíttassék át továbbá a szabályos tiszszög egyenoldalu három-szöggé és számíttassék ki annak egy oldala? Dolgozott 18; jelesre 1, jóra 2, elégségesre 12, elégtelenre 3.

V.

Adatok a főgymnasium történetéhez

az 1888—9. tanévben.

A) A tanintézet beléletére vonatkozó fontosabb mozzanatok.

a) *A tanári karban történt változások.* A múlt évben az intézetnél alkalmazva volt rendi tanárok közül Mészáros József a kecskeméti főgymnasiumhoz tanáruul áthelyeztetvén, helyét Keesenovics Pál foglalta el.

b) *A tanév kezdete.* 1888. évi aug. hó 26-án tartotta a tanári testület alakuló gyűlését, mely alkalommal a tantárgyak szétosztása az osztályfőnökök kijelölése egy szintén a tanítás menetének egybevágó alakítása és kezelésének tisztes megbeszélése mellett megállapított a tanórák rendje. A nyelvekből az első időszakban tárgyalandó olvasmányok kijelöltettek, az írásbeli feladatok meghatározottak. — A beiratások, fölvételi, pótló és javító vizsgálatok n. a. hó 30. 31. és szept. hó 1. 2. napjain történtek. — Beiratott 332 tanuló, akiknek számát később családi körülményeknél fogva más tanintézetekből átjött 2 tanuló szaporította. Az ünnepélyes Veni Sancte szept. hó 3-án tartatott. A rendes tanítás szept. 4-én vette kezdetét.

c) *A tanítás terében és menetében,* nemkülönben a rend és fegyelem fentartásában minden részletre vonatkozólag irányadók voltak az 1883. XXX. t. cz., továbbá a nm. vall. és közokt. m. kir. miniszterium által adott rendeletek és utasítások, nevezetesen az 1887. évi 8619. sz. a. kelt *gymnasiumi tanítás tere,* mihez még a tank. kir. főigazgatóságnak utasításai járultak.

d) *Vallásérkölesi és fegyelmi állapot.* A róm. kath. ifjuság a téli időszak kivételével az előadások előtt $7\frac{1}{2}$ órákor, vasár- és ünnepnapokon pedig kivétel nélkül $8\frac{1}{2}$ órákor szent misét hallgatott tanárai kíséretében. — A vasárnapi istentiszteletet lelki oktatás előzte meg két tauteremben — Hogy a vasár- és köznapi egyházi énekek összhangzatosak és lélekemelőek voltak, abban dícséretes érdeme van nt. Vörös Mátyás tanár urnak, aki azokat fáradhatatlan ügy buzgalommal vezette, és tek. Venczel Rezső zenetanár urnak, aki áhitatra keltő orgonajátékával kísérte. — A naponkénti tanítást imádság előzte meg és

fejezte be. — A sz. gyónás- és áldozáshoz négyszer járult a r. k. ifjuság, részt vett a szokásos husvétii sz. gyakorlatokon, a keresztjáró és urnapi körmeneteken; tinnep gyanánt ülte meg az összes tanuló ifjuság Ő Felségök koronás királyunk és királynénk névnapjait és jun. 8-án a koronázás évtordulóját. — A más felekezeti tanulók rendszerint megjelentek a saját vallásuk szerinti isteni tiszteleteken és vallás-tanukban saját felekezeti hitoktatóiktól nyertek tanítást. — A nmlt. miniszterium által jóváhagyott és megerősített iskolai rendszabályokat szept. hó 15-én a négy felső osztálynak az igazgató — a négy alsónak az asztályfőnökök tinnepélyesen kihirdették és megmagyarázták. Fegyelmi tekintetben egyes könnyelműségből támadt vétéséget leszámítva semmi olyan kihágás nem fordult elő, mely komolyabb következményt vont volna maga után.

e) *B. e. Trefort Ágoston*, vall. és közokt. miniszternek halála hírére fekete zászló tüzetett a tanintézet homlokzatára, s szept. hó 13-án az Urban elhúnyt nagy halott lelki üdveért tinnepélyes gyászmise mondatott a felső templomban a tanuló ifjuság s nagyszámu közönség részvétele mellett. — Gyászt öltött a tanintézet Ő Fenségének Rudolf trónörökösnek megrendítő halála esete alkalmával s febr. hó 5-én fájdalmas érzéssel volt jelen az tinnepélyes gyászisteniszteleten, mely az alsó templomban a hatóságok és testületek szomorú részvétele mellett tartatott.

f) *Főigazgatói látogatás*. A pécsi tankerület kir. főigazgatója ngos Mészáros Nándor, kir. tanácsos ur a f. tanévben kétszer szerencsétette a tanintézetet látogatásával. Az első alkalommal (nov. 12—17.) több ízben meghallgatta minden egyes osztályban a tanárok előadását s a tanulók feleletét, megvizsgálta a szer- és könyvtárakat, megjelent a magántárgyak oktatásán és látogatása végeztével tanácsülést tartott a tanári testülettel, amidőn is tapasztalatai nyomán a tanintézet szellemi és anyagi állapota felől megelegetésének adott kifejezést; második megjelenése alkalmával (11—13) az érettségi vizsgálatokon elnökölt. Mint miniszteri biztos az érettségi vizsgálatoknál dr. Budeuz József, kir. tanácsos, kir. tud. egyetemi tanár ur működött.

g) *Az évvégi nyilvános vizsgálatok* sorát máj. hó 25-én az ének- és zenevizsgálat nyitotta meg, mely alkalommal a tanintézet kebelében fenálló „gyakorló iskola“ egész évi működéséről és a pályázatok eredményéről nt. Keszthelyi Endre tanár urnak, mint a gyakorló iskola buzgó elnökének jelentését Oberhammer József 8. oszt. tanuló mint jegyző olvasta föl. Az tinnepély műsora, melynek minden egyes pontja kellő szabatossággal és kedvező hatással adatott elő, a következő :

1. „*A bűnbánó*“ Händel „*Rinaldo*“ ezimű dalművéből. Előadja a főgymnasiumi énekkar. — 2. *Nyitány*, Rossini „*Tancred*“ ezimű művé-

ből. Előadja a főgymnasiumi zenekar. — 3. *Ernani* bordala. Előadja a főgymnasiumi férfikar. — 4. *Tannhäuser*. A. Goriatól. Előadja zongorán Feleki oszkar 6. oszt. tanuló. — 5. *Szavalat*. Előadja Oberhammer József 8. oszt. tanuló. — 9. *A csónakos*. Zs. E.-től. Előadja a főgymn. énekkar. — 7. *Románcz*. Serly Lajostól. Előadja a főgymn. zenekar. — *Magyar népdalok*. Előadja a főgymnasiumi énekkar. — 9. „*Caprice Militaire*“. Terschaktól. Fuvola-solo zongorakisérettel. Előadják Palkó József és Hoffmann Sándor 7. oszt. tanulók. — 10. *A pályázatok eredményének kihirdetése*. — 11. *Induló*. Schmöltzertől. Előadja a főgymn. ének és zenekar. — 12. *Dísztorozás*.

b) *A vallástani vizsgálatok* jun. hó 7-én tartattak ngos és ftdő Papp Károly, cz. kanonok, kis-komáromi esperes-plébános és püspöki biztos ur elnökelete alatt. A többi rendes tantárgyakból osztályonkint két illetőleg három szakcsoportra osztva jun. hó 15—24-ig — a rendkívüli tárgyakból pedig 25-én folytak a vizsgálatok. Magánvizsgálatokra u. a. hó 27. 28. napjai voltak kitzizve. — Az érettségiek írásbeli része máj. hó 20—25. — szóbeli része pedig jun. hó 12. 13. napjain végeztetett, miről az eredmény alább táblázatos kimutatásban közölve van.

i) *A tanév* jun. hó 29. ünnepélyes „Te Deum“-mal záródik, mely után a bizonyítványok az osztályfőnökök által kiosztatnak.

B) Rendkívüli tantárgyak.

a) *A francia nyelvnek*, mint rendkívüli tantárgynak elsajátítására 23 tanuló iratta be magát. Ezek két csoportra osztva : 18 kezdő és 5 haladó. A tanításra két-két órával hetenkint 4 óra fordított, 10 frt évi tandíj mellett. Tankönyvek : Noël-Sasváry francia nyelvtan, René par Chateaubriand és Paul et Virginie par Bernardin de Saint-Pierre.

b) *A gyorsírás* e tanévben is a Gabelsberger-Markovics rend- és módszere szerint adatott elő heti két-két órában 8 frt tandíjjal. A tanulók száma 32 volt, kik közül 20 kezdő gyorsíró a gyorsírás elemeibe, a levelező gyorsírásba vezették be ; a 12 haladó pedig a magasabb fokú vitagyorsírás elsajátítása és begyakorlásával iskolai jegyzetknél is használták és olvasták a „Gyakorló Gyorsíró“ czimű lapot s Történeti jellemrajzokat gyorsírási mezben.

c) *Az énekkar*, mely 74 tagból állott négyes, vegyes és gyermekkarra volt osztva. A heti 4 órából egy a kezdőkre esett, kiknek száma 45 volt. Az ének órák egyházi és világi darabok betanulására fordítottak. A világi ének és dalok egy része az énekvizsgálaton volt bemutatva : folytonos haladásának a vasár- és ünnepnap i isteni tiszteleteken adta bizonyosságát az ifjuság. Halottak napja előestéjén a temetőben nyilvános föllépésével és jeles alkalmi ének előadásával aratott di-

cséretet a tanuló ifjuság énekkara. Az ének- és zenetaár díjazására a beiratások alkalmával az igazgató egy-egy frtot szedett énekdíj ezimen minden tanulóól — a szegények kivételével.

d) *A zenekar* ez évben is megalakult 14 működő taggal. Hetenkint 3 óra fordított világi zenedarabok begyakorlására.

e) *A szabadkézi rajzot*, mint magántárgyat, e tanévben 1 felső oszt. tanuló tanulta. Évi díja 5 frt, mely a városi pénztárba foly, de a városi tanács egy korábbi határozatából a rajztanárt e fáradságért 100 frt tiszteletdíjban részesíti.

D) Gyakorló iskola.

A főgymnásiumi „Gyakorló iskola“, mint önképző-kör, e tanévben szept. 16. a négy felső osztály tanulói által, kiknek száma 106 volt, megalakulván, a vezető tanár a kör ez évi működésének feladatát és irányát kifejtve, a tisztikar ekkép választatott meg: Főjegyző Oberhammer József 8. oszt. t., aljegyző Bettlheim Aladár 8. oszt. t., főkönyvtáros Kajdos József 8. oszt. t., alkönyvtáros Siukovics Nándor 7. oszt. t., pénztáros Harsay György 8. oszt. t., végre 2 bíráló-bizottság jelöltetett ki. A kör e tanévben tartott 1 alakuló, 22 rendes, 2 disz- és 1 záróülést, melyeken elég szorgalmat tanusító kisebb-nagyobb lantos és elbeszélő költemények, széptau taglalások, értekezések és életrajzok szám szerint 52, továbbá 92 szavalat bíraltattak meg.

Ezen tanévi pályázatok eredménye következő:

1) A természettudományi értekezés pályadíját, a Pap János féle alapítvány kamatját Bettlheim Aladár 8. oszt. t. „A víz“ című műve nyerte; „A burgonya“ című, melynek szerzője Pollák Gyula 8. oszt. t. dicséretet érdemelt.

2) A történeti értekezés, melynek tárgya „József nádor és kora“, szerzője Hirsch Alfréd 8. oszt. t. T. Hirschel Ede ur 2 arany jutalomdíjában részesült.

3) A történeti elbeszélés pályadíját, mely T. Ebenspanger Lipót-féle alapítvány kamatja, egy „Iza“ című nyerte, melynek szerzője Hoffmann Sándor 7. oszt. t.

4) Az allegoria pályakérdésre beadott 3 mű közül csak „A vár és templom“ érdemes jutalomdíjra, melynek szerzője Pálffy László 8. oszt. t. adományozója T. Simon Gábor ur. Végre a „Gyakorló iskola“ buzgó főjegyzője az ülések jegyzőkönyveinek pontos vezetéseért T. Hirschel Ede ur 1 arany szives adományával jutalmaztatott.

E) Ifjusági segélyző-egyesület.

Az ifjusági segélyző-egyesület f. iskolai év tartamára szept. hó 16-án alakult meg. Miután ugyanis az alapszabályok felolvastattak s tudomásra

hozott az egyesület vagyoni állapota, az igazgató elnöklete alatt megválasztottak az egyesület tisztviselői. Elnök lett Hoffmann Ágost, titkoknok Eger Zsigmond és pénztárnok Harsay György 8. oszt. tanulók. Szavazás útján választmányi tagokká lettek: Bettlheim Aladár, Fischl Ármin, Kujdos József, Pollák Gyula, Zakály Károly, Hirsch Alfréd 8-ik, Csigaházy Kálmán ellenőr, Bardió Ferencz, Gyömöry György, Ehrenreich Nándor, Tripammer Károly 7-ik, Nunkovics Gábor, Juhász Béla 6-ik, Erdélyi Iván, Janda Károly 5-ik oszt. tanulók.

Pénzsegélyben időközben 37 tanuló részesült s az egyesület könyvtára, mely 660 kötet iskolai könyvből áll, 75 tanulónak 419 kötetrel állott használatára.

Évi forgalom :

a) Bevételek :

Maradék a m. isk. évről	16 frt 05 kr.
Tek. Rosenberg Ádám zenetanár urtól	5 » 50 »
Tökek kamatja febr. 16-án	211 » 50 »
Tagdíjakból befolyt jun. 21-én	74 » — »
	<hr/>
Összeg :	307 frt 05 kr.

b) Kiadások :

Könyvekre és könyvkötésre	68 frt 72 kr.
Segélyül kiosztatott	210 » — »
	<hr/>
Összeg :	278 frt 72 kr.

Pénztári maradék 28 » 33 »

Az egyesület kamatozó tőkéje 4700 frt, mely a helyi két takarékpénztárban van elhelyezve.

E) Jótékonyág, ösztöndíj és jutalmak.

a) *A Szalay-féle 500 frtos alapítványnak*, mely a főgymn. igazgatóság kezelése alatt van, ezen évi 22 frt 74 kr. kamatját Palkó József 7. Zrinyi Miklós 5. Cavallár Ödön 4. Lerch István 4. Erdélyi Béla 3. Kopácsy György 3. Muzikár Ferencz 3. Hajgató Béla 2. Maschankker Bódog 2. oszt. tanulók, mint szorgalmas énekesek különböző részletekre osztva nyerték el.

b) *A Gröszmann Ignác* tanár emlékére alapított 150 frtos ének-ösztöndíj ezen évi 7 frt kamatja Harsay György 8. és Zeller Elek 6. oszt. tanulók jutalmazására fordított.

c) A t. Polgári egyletnek 50 éves fennállása alkalmából évenkénti jutalmazásra felajánlott és köszönettel vett 2 drb. cs. aranyára a magyar irodalomban, főleg pedig a költészetben legszebb haladást tevő Harsay György 8. oszt. tanuló érdemesített.

d) Tek. Plihal Ferencz, nagy-kanizsai kir. közjegyző ur 200 frtos

alapítványának 20 frtra kiegészített kamatját, mely az érettségi vizsgálaton a magyar irodalomból és a történelemből a legjobb teleletet adott ifjunak szokott odaitéltetni, ezen évben Oberhammer József kapta jutalmul.

e) A nagy-kanizsai takarékpénztár részvénytársaság 20 frtos ösztöndíjának 10—10 frtos részletét f. évben Gázsi Máttyás és ifj. Horváth István 1. oszt. horvátajku tanulók nyerték el, kik a magyar nyelvben igen szép előhaladást tanusítottak. --- Ugyancsak ezen jótékonyaságáról ismert pénzintézet f. tanévben is 20 frtot ajándékozott a tanintézet természetani szertárának szükségleteire.

f) Az ifj. Fesselhofer-féle 100 frtos ösztöndíj-alapnak 5 frt kamatját az alapító szándéka szerint jun. hó 14-én id. Perger Kálmán 2. oszt. tanuló mint iparos szülők szorgalmas és jöviseletü gyermeke kapta jutalmul.

g) h) A Nagy-Kanizsa város által kezelt Kis József-féle 50 frtos, — valamint a Taródy-féle 50 frtos ösztöndíj-alapnak f. évi kamatai ismét a tőkéhez csatoltattak.

i) Ösztöndíjak. F. tanévben a főgymnasium 13 növendéke élvezett rendes ösztöndíjat, nevezetesen: 1) Horvát-szlavon állami ösztöndíjat egyenként 200 frttal: Antolek-Oresek János 2. Sukup Vladimir 5. oszt. tanulók. 2) A zágrábi érseki ösztöndíj-alapból egyenként 120 frttal: Iwsits Károly 2. Kornfeind Jenő. 4. Tkallsits József 4. Zrínyi Miklós 5. Jagrovics Károly 1. oszt. tan. 3) A zalamegyei nemesi alapból egyenként 200 frttal: Gyömörey György 7. Nunkovics István 5. oszt. tan. 4) A Varga János-féle családi alapból Bódy Zoltán 7. oszt. tan. 105 frtot. 5) Néhai Hauser csehovecki plébános alapítványából Habus Mihály 3. oszt. tan. 100 frtot. 6) Csernai Prépost-féle alapítványból Stojanovics Jenő 7. oszt. tan. 80 frtot. 7) A Jettim-féle alapítványból Veszely Ferencz 2. oszt. tan. 60 frtot.

j) Nagy-Kanizsa város tanácsa együttesen a főgymn. bizottsággal 70 tanulót részesített a f. tanévben a tandíjmentesség kedvezményében.

k) Nőgr. Hirsch Adolf, n.-atádi nagybirtos, a Ferencz József-rend lovagja, annak emlékére, hogy Alfréd fia az érettségi vizsgálatot sikerrel kiállotta, száz frtos alapítványt tett s azt egy darab 5%-os magyar járadék kölcsön-kötvényben a főgymn. igazgatójának kezébe le is tette, melynek kamatjában évenként az az ifju fog részesülni, akit jó magaviselete és szorgalmánál fogva jutalmazásra érdemesnek az igazgató kijelöl.

Amint ezen, úgy a fönnebbi szives adományokért a nemes törekvésü tanuló ifjuság nevében hálás köszönetet mond a főgymnasiumi igazgatóság.

F) Tanítási eszközök.

Nagy-Kanizsa város képviselőtestülete a f. isk. évben 1020 frtot bocsátott az igazgató rendelkezésére, mely összegből 756 frt taneszközökre és 264 frt a főgymn. tanárok részére s egyéb szükségletekre fordítottatott.

a) A természettani és chemiai szertár részére szereztettek: Horganypálczák, horganylemezek, vízbontó készülék, sinus botessola, készülék a Faraday-féle kísérlet számára, Plante-féle accumulator, cartesius búvár. Több apróbb eszköz. Több romlott készülék kijavítottatott. Összesen 210 frt.

b) A term.-rajzi muzeum számára megszereztettek az állati test különböző szervei borszeszben. Bonezoló eszközök, Heineman H., »Die Schmetterlinge etc.« systematikus műve meghatározó táblákkal. Tek. Zathureczki Zsigmond ur egy szarkát (szinváltozat) ajándékozott. Tek. Oszeszli Antal ur 28 db. Selmechről való ásványt. Thomka István orvos-növendék csinosan összeállított mikroszkopiai praeparatumokat az ember-bonezstanhoz. Tek. Szigethy Károly helybeli gyakorló-orvos ur érdekes emberi és állati készítményeket és megkövült lakérgyet adományozott. Neumark Anna urhölgy több külföldi madarat; egy pár Pardalotus-t, s egy flótás madarat, Gymnorhina tibicen-t juttatott az intézetnek, melyek kellőleg kikészítettek. Ngys. Inkey László földbirt. ur, és tek. Gógel N. erdész ur egy-egy szürke keselyüt Vultur cinereus-t adományoztak, melyek kitömettek. Ezekon kívül a tanulók által gyűjtött több növény- és állatpéldány jutott a muzeum birtokába, melyek vagy a tanításkor felhasználtattak, vagy mint a helyi flórát és faunát képviselő dolgok megőriztettek.

c) A tanári könyvtár a lefolyt tanévben a következő művekkel gyarapodott:

1. Ajándékozás folytán: A nagymélt. vallás- és közokt. miniszteriumtól: Dr. Keleti Károly: Hivatalos jelentés a budapesti 1885. országos általános kiállításról I—IV. kötet. — A magyar tudományos akadémia kiadványai: Almanach 1889. — Beke-Barabás: I. Rákóczy György és a porta 1888. — Ugor-Füzetek 9. Halász Ignác: Svéd-Lapp nyelv. III. 1888. — Dr. Acsády: Magyarország pénzügyei. 1888. — Szilágyi Sándor: Erdélyi országgyűlési emlékek XIII. köt. — Beszéd a kir. József műegyetem megnyitásakor 1888. — Kir. magy. tud. egyetemi bölcsészethallgatók segítő egyesületének évkönyve. II. évf. 1888. — A magy. tudományos akadémia Értesítője. XXII. évf. 3. 5. 6. szám. XXIII-ik évf. 1. 2. 3. szám. — Kúnos Ignác: Oszmán-török népköltési gyűjtemény. 1889. — Emlékbeszédek a magyar tudományos akadémia elhunyt tagjai fölött: V. köt. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. szám. — **Értekezések a társa-**

dalmi tudományok köréből: X. köt. 1. 2. 3. szám. — Értekezések a bölcséleti tudományok köréből: III. köt. 1. szám. — Értekezések a nyelv és széptud. köréből: XIV. köt. 9. 10. 11. szám. — Értekezések a történeti tudom. köréből XIII. köt. 5. 9. 10. 11. 12. XIV. 1. 2. 3. 4. szám. — Értekezések a természettudom. köréből. XVIII. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. XIX. köt. 1. 2. szám. — Értekezések a mathem. tudom. köréből. XIV. köt. 2. szám. — Matematikai és természettud. Értesítő: VI. köt. 8. 9. füz. VII. köt. 1. 2. 3. 4. 5. füz. — Matematikai és természettud. közlemények: XXIII. köt. 2. 3. 4. szám. — Nyelvtudományi közlemények: XXI. köt. 1. 2. füz. 1887. 1888. — Dr. Fröhlich Izidor: Az electrody-namometer általános elmélete. — A magyar tud. akadémia évkönyvei. XVII. köt. VI. db. A kolozsvári egyetemtől: Fasciculus I. II. III. 1888. — A kolozsvári tud. egyetem Almanachja és Tanrendje. 1888. — A pozsonyi kir. akadémia személyzeti létszáma 1888–89. tanév. I. és II. felére. — *Franklin társulattól*: Holzweiszig-Székely: Latin nyelvtan 1887. u. az. Latin gyakorlókönyv az I. osztály számára 1887. u. az. Latin gyakorlókönyv a II. osztály számára 1889. — Varga Ottó: A magyarok története II. kiadás. 1888. — Jánosi: Tullius Cicerónak 1. 2. 14. Philippikája 1889. Heinrich: Lessing Minna von Barnhelm 1888. — Bauer Simon: Schiller: Die Braut von Messina. *Lampeltől*: Schenkl-Ábel: Görög olvasókönyv II. kiad. 1889. — Dávid: Latin olvasókönyv Livius, Ovidius, Phaedrus műveiből II. kiad. 1888. — Schultz Dávid: Kisebbs latin nyelvtana. V. kiad. 1889. Tomor-Várady: Magyar olvasókönyv II. osztály számára. IV. kiadás 1889. — Ibsz-Barbarics: Magyar nyelvtana 26. kiadás 1889. — Veress: Homeros Iliása I. füz. I–III. ének. 1889. — Némethy: A római kath. egyházi szertartások. V. kiad. 1889. — Mendlik-Schmidt: Rajzoló geometria III. IV. rész. 1889. — Felsmann József: Német nyelvtan. II. kiad. 1888. — Visontay Borbás: A magyar állam és Európa többi részeinek földirata. 19. kiad. 1889. — Dr. Schmidt Ág. Fizikai földrajz. IV. kiad. 1889. — Cherven-Lange: Uj iskolai Atlasza. X. kiad. 1889. — Vaszary: Világtörténelem I. Ó-kor. VII. kiad. 1889. — u. az: Világtörténelem II. Ó-Középkor. Dávid-Pozder: Tacitus műveiből Szemelvények 1889. — Némethy: Vergílii Aeneis 1889. — Dr. Wohlrab: Antik számvetési feladványok 1882. — *Eggenbergertől*: Dr. Csengeri János: Jegyzetek Homeros Odysseájához. — *Nagel Bernáttól*: Wagner: Physika. 1888. — *Lauffertől*: Egyed: Fizika és Földrajz a gym. III. oszt. számára. 1889. — Močnik-Klamarik-Wagner: Algebra VI. kiad. 1888. — Dávid István: Latin synonymika. 1889. — Dávid István: Latin-Magyar zsebszótár. — Dávid-Fodor: Xenophon Memorabiliáinak teljes szótára. — Maywald: Görög gyakorló és olvasókönyv Xerophonból. — Tek. Hajdú Sándor urtól 28 db. régi térkép 1783–1811. — *Szerzőktől*: Sujánszky Antal pápai praelatus, kano-

nok : Szemelvények Sujánszky Antal költeményeiből. 1888. — Dallos-Farkas : Isteni kinyilatkoztatás szent története Ó-Szövetség. 1888. u. attól : az Uj-Szövetség. 1889. — Ormay Sándor : Adatok Erdély bogárfaunájához.

2. *Vétel útján* : Közoktatás 1888. év. 31—49. szám. Egyetemes Közoktatásügyi Szemle. 1889. 1—11. — Magyar nyelvtörténeti Szótár I. köt. 1—7. füz. — Tanáregyesületi közlöny XXII. évf. I—X. füz. Magyar Nyelvőr XVII. köt. VII—XII. füz. XVIII. köt. I—VI. füz. — Természettudományi Közlöny 1888. év. 227—232. füz. 1889. év. 233—238. füz. — Philosophiai Szemle 1889. I. II. füz. Földrajzi közlemények. XVI. köt. VI—X. füz. XVII. köt. I—IV. füz. — Philologiai Közlöny. XII. köt. VIII—X. füz. XIII. köt. I—VII. füz. Magyar történeti életrajzok. IV. évf. III. köt. 70. 71. 72. szám. — Természettudományi Füzetek XI. köt. 3. 4. füz. XII. köt. 1. füz. — Budapesti Szemle 1888. év. 140—144. füz. 1889. év. 145—150. — Osztrák-Magyar monarchia írásban és képen. 64—86. füzet. — Művészi ipar. III. évf. III—VI. füz. IV. évf. I. füz. 1889. — Müller-Fésüs : Cook a tengerész. — Endrődi Sándor : Magyar hölgyek életrajzai. — Fésüs György : Kortársaink I. II. köt. 1887. — Lux : Die Balkanhalbinsel. — Wilderland Jahrbuch der Naturwissenschaften II. III. B. 1887—1888. Ihász-Barbarics : Magyar nyelvtan. — Szepesi-Tóth : Latin alaktan. — Szamosi János : Görög nyelvtan. — Arnee-Album. Wien. 1888. 1—4. 1889. 5—7. A lefolyt tanévi szaporodás : 83 mű : 58 kötet, 182 füzet, 28 drb. régi térkép.

d) A segélyző-egyleti könyvtár e tanévben 50 kötet könyvvel szaporodott. Gyarapításához járultak szíves adományokkal : Harsay Gy. VIII. oszt. t. Egélytan III. rész. — Bárdió Ferencz VII. oszt. t. Roth : Állattan és Elischer : Latin olvasókönyv, — a többi vétel útján szerzetett.

e) Az ifjusági könyvtár e tanévben gyarapodott vétel útján 63 művel 94 frt 40 kr. értékben, adománykép 24 művel s így összesen 87, mely összeggel az ifjusági könyvtár jelenleg 1272 művet tartalmaz. Adakozók ezek : Harsay Gy. 8. o. t. 1 k. Hajdu Gy. 5. o. t. 13 k. Lőrincz Gy. 6. o. t. 3 k. Ebenspanger Gy. 5. o. t. 2 k. Fleischer A. 3. o. t. 2. k. Kopácsy Gy. 3. o. t. 1 k. Bekötetett 74 könyv 21 frt 60 kr. Összes kiadás 120 frt 40 kr. A könyvtárnak T. Fischl Fülöp úr 10% árleengedést s a »Zala« czimű lapot, T. Wajdits József ur pedig a »Zalai Közönyt«-t szíveskednek adományozni.

f) A régiségtárnak tek. Hajdu Sándor kir. telekkönyvvezető ur két selyem szinlapot, egyiket 1843. másikat 1851. évről (nagyvárad színház) volt szíves ajándékozni.

A tanulók előmenetele.

A) A kötelezett tantárgyakban.

ELSŐ OSZTÁLY.

A tanuló neve- és vallása ismétlő, vagy ösztöndíjas-e?	T a n t á r g y a k								
	Magaviselet	Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Szám tan	Rajzoló mértan	Szépirás	Tornázás
Ács Mihály	1	1	3	2	3	3	1	2	2
Bánóty Ferencz	2	3	4	4	4	3	3	3	3
Bereczk Gyula	2	1	2	2	2	2	3	3	3
Berger Róbert	2	3	3	3	4	4	4	3	3
5 Bún Jenő m. v.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Deutsch Izidor m. v.	2	2	2	2	1	2	2	2	2
Eigner Tivadar	1	3	3	2	2	2	3	3	3
Farkas Károly	2	2	3	4	2	3	3	3	3
Fekete Vendel	1	3	3	3	3	3	3	3	2
10 Fülöp György ism.	1	2	3	2	3	3	3	3	3
Gaal János	1	1	2	3	1	3	2	2	3
Gácsi Mátyás	1	3	3	3	3	3	2	1	3
Geiszl Lajos	3	4	4	4	4	4	4	4	1
Haba Ferencz	2	2	3	3	2	3	2	2	3
15 Haba Lajos	2	2	3	2	2	2	2	2	2
Hajdinyák Vincze	1	2	3	3	3	3	3	3	3
Hajdu Lajos	1	3	3	4	3	3	3	3	2
Hajós Ernő m. v.	1	1	2	2	2	2	3	2	2
Haller Jenő	1	1	3	3	2	2	3	2	3
20 Hegedüs Mátyás	1	2	3	3	2	3	3	3	3
Hild Károly	3	3	3	4	3	3	3	3	3
Holczer Leo m. v.	2	3	3	3	3	2	2	2	2
Horényi Béla	2	3	4	4	4	4	3	3	3
Idősb Horváth István	1	1	2	3	2	3	2	2	2
25 Ifj. Horváth István	1	1	2	1	2	3	3	2	2
Horváth Sándor	1	3	4	3	4	4	3	3	3
Huszár Pál	1	1	2	2	1	2	1	2	2
Jagroviics Károly	2	3	4	4	4	3	2	1	1
Kovács Elek	1	2	3	3	3	3	1	2	2

A tanuló neve- és vallása, ismétlő vagy ösztöndíjas-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k							
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Szépíráás	Tornázás
		30	1	1	2	2	1	2	1
Lenkey Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Lówy Lajos m. v.	1	1	1	1	1	2	1	1	2
Magassy Antal	1	1	1	1	1	2	1	1	2
Mantuano Ernő ism.	1	1	3	3	3	3	2	1	2
Misner Sándor ism. m. v.	2	2	3	2	3	2	2	3	2
35 Molnár József,	1	2	3	3	3	3	3	3	3
Munkácsy József	1	2	3	3	3	3	3	3	1
Orning Károly ism.	1	1	1	1	1	2	1	1	2
Pintér Sándor	1	3	3	3	2	2	3	2	3
Plichta Lajos ism.	2	2	3	3	2	2	3	3	2
40 Polin Kálmán	1	3	3	3	2	3	2	2	3
Rada György	2	1	2	3	1	3	1	2	2
Radies József	2	2	3	3	2	3	3	3	3
Riedelmayer Kálmán	1	2	3	3	3	3	3	2	3
Riedelmayer László	1	1	2	2	2	2	2	1	2
45 Rimmer Miklós ág. v.	2	3	3	4	3	2	2	2	1
Roth Henrik m. v.	2	2	3	3	3	2	3	3	fm.
Schreiber Jenő m. v.	2	3	3	4	2	3	4	3	3
Schreyer István m. v.	2	1	2	1	1	2	1	1	3
Schlesinger Béla m. v.	2	2	3	3	3	2	3	3	3
50 Steinberger Győző	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Steinitz Ödön m. v.	2	2	3	3	3	2	2	2	2
Svastits Ödön	3	4	4	4	4	4	4	4	3
Szabó István	1	1	2	2	1	2	2	1	2
Szetler János ism.	1	2	2	3	3	3	2	3	2
55 Szetler József	1	3	4	3	4	3	4	3	3
Szilvágyi Aladár ág. v.	1	2	2	2	1	2	2	2	2
Szita Gyula	2	3	3	4	3	4	3	3	2
Szorkó György ism.	1	3	3	4	4	4	3	2	2
Vidákovits Arpád ism.	1	1	3	3	2	3	3	2	1
60 Wadla Tamás	1	2	3	3	3	3	2	2	3
Weissenböck Gyula	1	1	1	1	1	1	1	1	2

Kimaradtak: Kollarits István ism., Kovács József, Márkus Géza, Petrovits Péter.

MÁSODIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ismétlő, vagy ösztöndíjas-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k							
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Szépíráás	Tornázás
		Babics Lajos	2	2	2	2	1	1	3
Barla Dezső helv.	2	1	3	3	1	3	2	2	3
Baum Jenő m. v.	2	3	2	3	1	3	2	2	1
Blankenberg Géza m. v.	2	2	2	3	1	3	3	3	3
5 Bothe Frigyes ism.	2	2	2	2	2	2	1	1	3
Böhm Lajos m. v.	2	3	3	3	3	4	2	2	1
Cseresnyés Sándor helv.	2	2	3	3	4	1	3	3	3
Desgyek János	2	3	3	3	3	2	2	3	3
Deutsch Henrik m. v.	2	1	2	2	2	1	1	1	2
10 Fagyas Géza	2	2	3	2	2	1	2	2	1
Fleischaker Ernő m. v.	1	2	2	3	4	3	2	2	3
Frank Gyula m. v.	2	3	2	2	3	3	2	2	1
Freund Géza	2	2	2	2	2	3	2	1	3
Fridrich Jenő	2	2	3	4	3	2	3	3	3
15 Gálos Béla	2	3	3	4	3	3	3	3	3
Hajgató Béla	1	1	2	2	1	3	2	2	1
Halvax Ödön ág. v.	1	2	3	3	3	3	1	1	3
Horváth Dezső	1	1	3	3	1	2	3	2	1
Horváth János	2	1	1	2	1	1	1	1	3
20 Iwsits Károly	2	3	2	3	3	1	3	3	3
Junker József	1	1	2	3	2	3	2	2	3
Kereskedő László	2	1	1	1	1	1	1	1	2
Kohn Géza m. v.	1	1	1	2	1	1	2	3	3
Kohn Lipót m. v.	1	1	1	1	1	1	2	1	3
25 Kovács Emil	2	3	3	3	3	2	3	2	2
Krausz Aladár m. v.	1	1	1	2	1	1	2	1	3
Krausz Ernő m. v.	1	2	2	2	2	3	2	2	3
Landler Ernő m. v.	2	1	2	3	3	1	3	2	3
Markó Jenő	2	3	3	3	3	4	2	2	3
30 Maschankzer Bódog m. v.	1	1	1	1	1	1	1	1	3
Miltényi Sándor	2	3	3	3	3	4	2	2	3
Neu Miksa m. v.	2	3	3	3	3	4	3	3	3
Idősb Perger Káhnán	1	1	1	1	1	1	1	1	3
Ifj. Perger Kálmán	1	1	2	3	1	3	2	2	3
35 Perger Miksa	2	2	3	3	2	3	2	3	1
Pintér János	1	2	3	3	3	3	3	2	3
Rechnitzer Samu m. v.	2	1	2	3	1	2	1	1	3
Rosenfeld Jenő m. v.	2	1	1	2	1	1	1	1	2
Sabján Gyula	2	3	2	3	1	1	1	1	1

A tanuló neve és vallása, ismétlő, vagy ösztöndíjas-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k							
		Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számтан	Rajzoló mértan	Szépíráás	Tornázás
		40 Salamon Jenő	1	3	3	4	3	4	3
Schwartz Ottó m. v.	1	2	1	1	2	1	1	1	3
Sebők Kálmán ism.	2	2	2	2	3	3	3	3	1
Sebők Lajos	2	1	4	4	4	3	3	3	1
Szabó József	1	1	1	2	2	1	2	2	3
45 Szálinger Rezső	1	1	2	2	1	2	2	2	3
Tarányi Ferencz	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Thobik József	2	3	3	3	2	3	3	3	2
Tóth Béla	2	3	3	4	3	3	3	3	3
Tscheik Gusztáv ág. v.	1	3	3	3	2	2	3	3	1
50 Unger János ism.	2	2	3	3	1	3	3	3	1
Veress Lajos ism.	2	3	3	3	3	3	3	3	3
Veszely Ferencz	1	1	1	2	1	2	2	1	2
Zábó György	2	2	3	3	3	1	2	3	3
Zemanek Aladár	1	1	2	2	1	3	3	2	3

Kimaradtak : Aradi József, Salamon János, Sallér Ottó ism.
Schreiber Sándor m. v.

HARMADIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ismétlő, vagy ösztöndíjas-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Számтан	Történelem	Földrajz	Rajz	Tornázás
		Antolek Oreszek János ö. d.	2	2	2	3	3	3	2	2
Beck Sándor m. v.	2	2	2	2	3	1	3	3	2	1
Berke József ism.	2	2	2	3	4	1	2	3	3	1
Czirkvenesics Ede	1	2	2	2	2	3	3	3	2	1
5 Deutsch Hugó m. v.	2	2	3	3	3	3	3	2	2	3

A tanuló neve és vallása, ismétlő, vagy ösztöndijas-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Számtan	Történelem	Földrajz	Rajz	Tornázás
Erdélyi Béla	1	1	2	2	3	2	3	2	2	1
Fábián Jenő	1	1	2	2	2	2	2	1	2	2
Faics Imre ism.	2	1	2	2	2	2	1	1	2	2
Fleischer Alfréd m. v.	2	3	2	3	3	3	3	2	3	2
10 Günsberger Jenő m. v.	2	3	2	3	3	3	1	3	2	3
Habus Mihály ö. d.	1	1	1	2	2	3	2	1	2	2
Horényi Pál ism.	2	1	2	3	3	1	2	2	3	2
Horváth György	1	3	2	2	3	2	3	2	2	2
Horváth Lajos	2	3	3	3	3	3	2	2	2	2
15 Kereszturi Ödön	2	3	3	3	4	3	3	2	3	2
Kopácsy György	1	1	1	2	2	3	1	1	2	2
Kósa Gyula	2	1	3	3	4	3	4	3	3	2
Kostyák Lajos	1	1	1	2	2	1	1	1	1	3
Kovács Dénes	3	2	1	3	3	2	2	2	3	1
20 Kovács Lajos	2	1	1	2	3	3	2	3	3	1
Kovácsics József	1	1	1	2	2	1	2	1	1	2
Kukuburger Ignác	2	3	3	3	3	3	3	2	2	3
Major Gyula	1	1	1	2	2	2	1	1	1	3
Marton József	1	1	1	1	3	2	2	1	2	2
25 Maschler István	2	1	2	3	3	2	3	2	2	3
Muzikár Ferencz	1	1	3	3	3	3	2	3	1	1
Nagy Antal	2	2	2	3	3	2	3	1	2	1
Pelz Szilárd	1	1	1	1	2	1	1	1	1	3
Ráspotnik László	1	3	3	3	3	3	3	2	2	2
30 Récei János m. v.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Sárecz Károly	1	1	1	1	3	1	1	1	1	2
Sauer Elemér	1	1	2	2	2	2	1	3	2	2
Schmidt Frigyes	1	2	2	2	3	2	3	2	1	2
Sütmegh Gusztáv	2	2	2	3	4	3	4	3	4	1
35 Thomka Lajos ág. v.	2	2	2	3	3	2	2	2	3	2
Vérth József ism.	1	1	2	3	3	1	2	2	2	1
Vincze Kálmán ism.	1	1	2	3	4	3	3	2	2	1
Weisz Jenő	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
Wolf Frigyes	1	1	2	3	3	2	2	1	2	1

Kimaradt : Hein Ede, Horváth József, Herendics Ferencz.

NEGYEDIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ismétlő, vagy ösztöndijas-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettud.	Matematika	Rajz és mértan	Tornázás
Böhm Andor, m. v.	2	3	3	3	3	3	3	4	3	3
Röcskey Lajos	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Burkovic Kálmán	2	2	1	3	2	1	2	3	1	2
Cavallár Ödön	1	1	1	2	1	1	2	2	1	3
5 Csányi László	2	3	3	3	3	2	2	2	2	3
Dani József	2	1	2	3	3	1	3	1	3	1
Decsics István	1	2	1	2	2	1	2	1	1	3
Dezsényi Ödön	2	3	3	4	4	3	3	3	3	2
Dobrovics János, g. kel.	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3
10 Dominics Mihály	2	3	3	4	3	3	3	3	2	2
Fischer János, ism.	2	3	3	3	3	2	3	2	3	2
Gutmann Arthur, m. v. ism.	1	1	2	1	2	2	2	1	1	2
Hóbor Lajos, ism.	1	1	2	3	3	2	2	3	3	3
Holczer Zsigmond, m. v.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
15 Horváth Lajos	2	1	3	3	3	2	2	2	2	3
Horváth Zsigmond	2	2	3	3	3	2	2	3	2	2
Kanász János	2	1	2	2	3	1	1	2	3	2
Kopitlanszky Ferencz	2	1	3	4	3	1	2	3	1	fm.
Kornfeind Jenő, ö. d.	1	1	2	2	3	2	1	2	2	3
20 Koronya Lajos, ism.	1	1	2	3	3	1	1	2	3	2
Kölygessy Aladár	2	3	3	4	4	2	4	3	2	2
Kraut Albert, m. v.	2	2	2	3	3	2	3	2	1	3
Kripác Lajos	2	2	2	2	3	3	2	2	1	3
Kriszt Árpád	2	1	2	2	2	1	1	2	2	3
25 Kúh Győző m. v.	1	1	2	1	1	1	1	1	1	3
Landler Jenő, m. v.	2	1	2	2	2	2	1	2	2	2
Lasky Géza	2	1	3	3	2	1	3	3	2	1
Lerch István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Lisztner Győző, ism.	2	1	2	3	3	2	1	1	3	1
30 Mantuanó Jenő	2	3	3	3	3	2	3	3	2	1
Mátéfy Andor	2	3	4	4	3	3	3	4	4	3
Mátéfy Gábor	2	3	3	4	3	2	4	4	2	3
Matkovics Boldizsár	1	1	2	2	3	2	2	2	2	2
Mattosch Jenő	2	1	3	3	3	3	3	2	2	2
35 Mester Ferencz	2	3	4	4	4	3	3	4	2	2
Mitzger Imre, m. v. ism.	2	2	2	3	2	1	2	1	2	3
Neumann Henrik, m. v.	2	1	1	1	3	1	1	3	2	2
Novák Nándor	2	3	3	3	3	2	3	2	3	2
Páhr Károly	1	1	1	1	2	1	1	1	1	2

A tanuló neve és vallása, ismétlő, vagy ösztöndíjas-e ?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természetráajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Tornázás
		40 Rózsa János	2	1	2	3	3	3	2	3
Sebestén Károly	1	3	3	3	3	2	3	3	3	2
Schlegl János	2	1	2	4	2	1	2	3	2	2
Stefaics Aladár	2	1	1	3	3	2	2	3	3	3
Strém Károly, m. v. ism.	2	2	2	3	3	2	3	1	3	3
45 Szabady Bálint	2	2	3	4	3	3	3	3	2	1
Szalmay Antal	2	2	3	4	4	4	2	4	3	2
Szentmiklóssy Gyula	2	2	3	3	3	2	3	3	3	1
Tauber Hügó, m. v.	2	1	2	2	3	1	1	1	2	3
Tkaltsits József, ö. d.	2	1	3	3	3	2	2	3	3	3
50 Vass Lajos	2	1	2	4	3	2	3	3	3	3
Wächter Kálmán	2	3	3	2	3	3	3	3	2	3
Weisz Ferencz, m. v.	2	1	2	2	2	1	2	1	2	fm.
Zrinyi Miklós	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3

Kimaradtak : Ékes Béla, ism., Simon Gyula.

ÖTÖDIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ismétlő-e vagy ösztöndíjas-e ?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természetráajz	Mennyiségtan	Tornázás
		Augenfeld Zsigmond m. v.	2	3	3	3	3	4	3	3
Baa László	2	2	3	3	3	4	2	3	3	3
Berdin Kálmán	2	1	2	2	2	3	2	1	1	—
Bettlheim Ottó, m. v.	1	1	2	1	1	1	1	1	2	3
5 Bőhm Himér m. v.	2	1	2	3	3	3	2	1	3	3
Bún Károly m. v.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3
Csigaházy József	2	1	3	3	2	4	1	2	3	2
Csullag Isván	3	2	3	3	3	4	3	3	3	2
Ebenspanger Géza m. v.	2	2	3	3	3	4	2	1	3	2
10 Erdélyi Iván	2	2	3	3	3	3	3	2	2	2

A tanuló neve és vallása, ismétlő-e vagy ösztöndíjas-e?	T a n t á r g y a k									
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Tornázás
Günsberger Izidor, m. v.	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3
Hajdu Gyula	1	1	2	2	2	2	2	3	3	2
Hirschel József, m. v.	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1
Janda Károly	2	3	3	3	3	4	3	3	3	2
15 Kopácsy István	1	1	3	2	2	3	1	1	2	2
Mair József	2	1	3	2	3	2	3	1	2	3
Marits Mátvás ism.	1	1	3	2	2	2	1	1	2	1
Mesteri Ferencz	2	2	3	4	3	3	3	3	3	3
Molnár György	2	1	3	2	2	3	2	1	1	1
20 Novák István	1	1	3	2	1	2	1	1	2	3
Nunkovits István	2	2	3	4	4	4	3	2	4	2
Pammer Jenő	2	2	3	3	3	4	2	3	3	2
Sattler Ernő, m. v.	2	1	2	1	2	2	1	1	3	2
Schmiedkunz Frigyes	2	3	3	2	3	3	3	3	3	1
25 Schwarz Károly, m. v.	1	1	2	1	1	1	1	1	1	3
Sebestén Géza	1	2	3	2	2	2	1	2	2	1
Stolzer László, m. v.	1	1	3	1	2	2	1	1	2	3
Sukup Vladimír, ö. d.	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
Tauscher József, ág. v.	1	1	2	1	1	2	1	1	2	3
30 Udvardy Sándor	2	2	3	3	3	3	2	3	3	2
Zrinyi Miklós, ö. d.	2	2	3	3	3	3	2	3	3	3

Kimaradtak : Elekes Lajos, Kurtz Árpád, Lisztner Aurel, Neusiedler Jenő,
Simon Lajos, Varga János.

HATODIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ismétlő, vagy ösztöndijas-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtau	Tornázás
Bachrach Lajos, m. v.	2	2	3	2	2	3	3	2	4	3
Bedenics Sándor	2	2	3	3	3	3	3	2	4	3
Bednaics Márton	3	2	3	3	2	3	3	2	3	2
Eisinger Géza, m. v.	2	1	2	2	2	1	1	1	2	2
5 Engel Jakab, m. v.	2	3	2	2	1	1	2	1	3	2
Eperjesy Imre	1	1	2	2	2	3	1	1	2	2
Erdélyi Elemér	1	1	3	3	3	3	1	1	3	2
Fülöp Béla	1	2	3	3	2	3	3	3	3	1
Feleki Oszkár, m. v.	2	2	3	3	3	3	2	3	4	3
10 Fürst János, m. v.	1	1	3	3	3	3	1	1	3	fm
Füzessy Gusztáv	2	2	3	4	3	3	3	3	4	2
Galambos István	1	1	3	3	3	3	3	2	3	3
Göszing Géza, ism.	3	3	3	2	3	3	3	3	2	2
Haasz Lajos, ism.	1	2	3	3	3	3	2	2	2	1
15 Hegedüs László	1	2	3	3	2	3	3	3	3	2
Hencz Ede	1	1	2	2	2	3	1	2	3	2
Juhász Béla	1	2	2	2	3	3	2	1	2	2
Lőrincz Gyula	1	1	2	2	1	2	2	1	3	3
Magassy Sándor	2	2	2	3	3	3	1	3	4	2
20 Molnár Mihály	1	2	3	3	3	3	3	1	3	2
Nagy Béla	2	2	3	4	3	3	2	2	3	2
Nunkovics Gábor, ism.	1	1	3	2	2	3	1	1	3	2
Pichler Károly	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1
Rézler Bencze	2	2	3	3	3	3	3	2	4	3
25 Russ Jenő	1	1	2	3	3	3	1	1	3	3
Steiner Gyula	2	2	3	3	3	3	2	3	3	1
Stern Dezső, m. v.	2	2	3	2	2	3	3	2	2	fm
Strausz Antal	2	2	3	3	3	3	2	2	1	2
Totola Károly	2	1	2	2	3	3	2	3	4	2
30 Treiber Kálmán	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Weisz Lajos, m. v.	2	1	2	1	1	1	1	1	1	3
Zechmeister Alajos, ism.	2	2	3	3	3	3	1	1	4	1
Zeller Elek	2	2	2	2	2	2	1	2	2	3
Zemanek Nándor	1	1	2	2	2	2	2	1	2	1

Kimaradt : Stern Sándor.

HETEDIK OSZTÁLY.

A tanuló neve és vallása, ismétlő, vagy ösztöndíjas-e?	Magaviselet	T a n t á r g y a k								
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Tornázas
Bárdió Ferencz	2	2	3	4	3	3	3	3	3	2
Bódy Zoltán	1	1	2	2	3	2	1	2	2	2
Csigaházy Kálmán	1	1	2	2	1	1	1	2	2	2
Ehrenreich Nándor	2	1	3	3	3	3	3	3	3	im.
5 Göndöcs Jenő	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Gyömöreý György	2	1	2	3	3	3	1	2	2	2
Hirsch Sándor, m. v.	1	2	3	3	3	3	3	2	1	3
Hoffmann Sándor, m. v.	1	1	2	2	2	2	1	2	2	3
Lánszak István	2	2	3	3	3	3	3	3	4	3
10 Lóbl Tivadar, m. v.	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1
Mátyás József, ism.	1	1	3	3	3	3	2	2	3	2
Palkó József	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Roming Lajos	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3
Samuely Ottó, m. v.	1	2	3	3	2	3	2	1	2	3
15 Sinkovits Nándor	1	1	2	3	2	2	2	1	2	2
Stojanovits Jenő ö. d.	2	1	3	3	3	3	3	2	2	2
Tripammer Károly, ism.	2	2	3	3	3	3	3	3	3	1
Valpatits István	2	2	4	4	3	3	3	3	4	2
Vidos József	1	2	3	3	3	3	3	2	2	1
20 Weisz Manó, m. v.	2	2	3	4	3	3	3	3	3	2

Kimaradtak : Sterbeczky József, Unger Kálmán.

B) A nem kötelezett tantárgyakban.

I. Francia nyelv.

	Érdem jegy		Érdem jegy
a) Kezdők.			
II. osztály.		Erdélyi Iván	2
Fagyas Lajos	2	15 Janda Károly	2
Kereskedő László	1	Mesteri Ferencz	3
Maschankzer Bódog	1	Udvardy Sándor	2
III. osztály.		VI. osztály.	
Fagyas Géza	2	Rézler Bencze	2
5 Habus Mihály	2	b) Haladók.	
Marton József	3	III. osztály	
Récei János	1	Kúh Győző	1
Schmidt Frigyes	2	VI. osztály.	
IV. osztály.		20 Erdélyi Elemér	2
Lerch István	1	VII. osztály.	
10 Mantuano Jenő	2	Bódy Zoltán	1
Novák Nándor	3	Gyömörey György	1
V. osztály.		VIII. osztály.	
Berdin Kálmán	2	Oberhammer József	1
Böhm Himér	2		

II. Gyorsírás.

a) Kezdők.			
IV. osztály.		Janda Károly	3
Burkovics Kálmán	3	10 Kopácsy István	2
Dominics Mihály	2	Mesteri Ferencz	2
Kripác Lajos	2	Sattler Ernő	1
Novák Nándor	3	Stolzer László	1
5 Tauber Hugó	1	Szukup Vladimír	1
V. osztály.		VI. osztály.	
Böhm Himér	1	15 Eperjesy Imre	1
Berdin Kálmán	2	Erdélyi Elemér	2
Bún Károly	1	Fürst János	2
		Juhász Béla	1

	Érdem jegy		Érdem jegy
Totola Károly	2	25 Pichler Károly	1
20 Treiber Kálmán	1	Zeller Elek	2
b) Haladók.			
V. osztály.			
Bettlheim Aladár	2	Bárdió Ferencz	1
Schwarz Károly	2	Ehrenreich Nándor	1
		Löbl Tivadár	1
		30 Weisz Manó	2
VI. osztály.			
Bachrach Lajos	1	Fischl Ármin	1
Teleki Oszkár	2	Sélyey Pál	2
VIII. osztály.			
<i>III. Műének.</i>			
I. osztály.			
Bánótay Ferencz	2	30 Radics József	2
Berger Róbert	2	Riedelmayer Kálmán	2
Bún Jenő	1	Riedelmayer László	2
Eigner Tivadár	3	Róth Henrik	3
5 Farkas Károly	2	Schlesinger Béla	2
Fekete Vendel	2	35 Schreyer István	1
Fülöp György	2	Steinberger Győző	1
Gaal János	3	Steinitz Ödön	1
Haba Ferencz	2	Svastits Ödön	3
10 Haba Lajos	2	Szabó István	1
Hajdinyák Vinceze	2	40 Szteller János	2
Hegedüs Mátyás	2	Szteller József	2
Hajós Ernő	1	Szita Gyula	3
Holczer Leo	2	Szorkó György	2
15 Horényi Béla	3	Vadla Tamás	1
Ifj. Horváth István	1	45 Veiszenböck Gyula	1
Id. Horváth István	2		
Horváth Sándor	2	II. osztály.	
Kovács Elek	2	Barla Dezső	2
20 Lenkey Károly	1	Böhm Lajos	2
Magassy Antal	1	Desgyek János	2
Mantuano Ernő	2	Deutsch Henrik	2
Miszner Nándor	2	50 Fagyas Géza	2
Molnár József	2	Junker József	2
25 Munkácsy József	2	Kereskedő László	1
Orning Károly	1	Krausz Aladár	1
Pintér Sándor	1	Maschankzer Bódog	1
Polin Kálmán	2	55 Ifj. Perger Kálmán	2
Rada György	2	Id. Perger Kálmán	1
		Perger Miksa	1

	Érdem jegy		Érdem jegy
Sebők Lajos	2	Mair József	2
Unger János	2	Tauscher József	2
60 Veszely Ferencz	2	Zrinyi Miklós	1
III. osztály.		VI. oszt.	
Beck Sándor	2	Bedenics Sándor	2
Erdélyi Béla	1	95 Erdélyi Elemér	2
Fábján Jenő	1	Füzessy Gusztáv	2
Keresztury Ödön	2	Haaz Lajos	1
65 Kopácsy György	1	Hencz Ede	1
Kostyák Lajos	2	Zeller Elek	1
Kukuberger Ignác	2		
Kovács Lajos	1	VII. osztály.	
Major Gyula	1		
70 Marton József	1	100 Bárdi Ferencz	2
Masler István	1	Ehrenreich Nándor	2
Muzikár Ferencz	1	Göndöcs Jenő	1
Nagy Antal	2	Gyömörey György	1
Pelcz Szilárd	2	Mátyás József	1
75 Varga István	2	105 Hirsch Sándor	2
Vincze Kálmán	1	Palkó József	1
IV. osztály.		Roming Lajos	2
Burkovics Kálmán	2	Sinkovics Nándor	1
Cavallár Ödön	1	Stojanovits Jenő	1
Kornfeind Jenő	1	110 Tripammer Károly	1
80 Kripác Lajos	1	Valpatics István	1
Lerch István	1	Vidos József	1
Mattosch Jenő	2		
Matkovics Boldizsár	1	VIII. osztály.	
Mester Ferencz	2		
85 Páhr Károly	2	Bezák Ferencz	2
Rózsa János	2	Eger Zsigmond	1
Stefaits Aladár	2	115 Harsay György	1
Szabadi Bálint	2	Hofmann Ágost	1
V. osztály.		Kajdos József	1
Hajdu Gyula	1	Oberhammer József	1
90 Kopácsy István	1	Zakály Károly	1

IV. Zene.

	Érdem jegy		Érdem jegy
III. oszt.		Schwarz Károly	1
Muzikár Ferencz	1	Sattler Ernő	1
		10 Zrínyi Miklós	1
IV. osztály.		VI. osztály.	
Kölgýessy Aladár	1	Bachrach Lajos	1
Kripácz Lajos	1	VII. osztály.	
Weisz Ferencz	2	Palkó József	1
V. osztály.		Valpatits István	2
5 Bún Károly	1	VIII. osztály.	
Hirschl József	1	Hofinaun Ágost	1
Mair József	1		

Statisztikai táblázatok.

A) A tanulók általános áttekintése.

I. Osztály	II. A tanul. száma				III. *) Vallásuk				IV. *) Minő nyelveket beszélnek?								V. Szülők polgári állása				VI. Előme- netelük		VII. illető- ségük		A múlt tanévhez képest			
	Beiratott	Elhalt	Kimaradt	Az év végén volt	Rom. kath.	Gör. kel.	Helv. hitv.	Ágost. váll.	Múz. vall.	magyar	magy. német	magy. horvát	magy. tót	magy. német horvát,	magy. német, francia	magy. vend.	magy. német, tót	magy. német horv. francia	Értelmiség	Önálló íst. run	Magániszta vis	Önálló keresk és iparos	Személyes szol. tevő. munkás	Haladók	Ismétlők	Helybeliek	Vidékiek	Növekedés
I.	65	—	4	61	48	—	—	2	11	35	17	7	—	2	—	—	—	24	1	—	24	16	57	8	35	30	1	—
II.	58	—	4	54	34	—	2	2	16	29	18	6	—	1	—	—	—	12	10	7	14	15	54	4	34	24	14	—
III.	45	—	3	42	32	—	2	1	7	27	10	3	—	2	—	—	—	13	5	4	7	16	39	6	18	27	—	9
IV.	55	—	2	53	41	1	—	—	11	30	14	6	—	2	1	—	—	16	6	8	15	10	48	7	22	33	7	—
V.	37	—	6	31	20	—	—	1	10	21	8	2	—	—	—	—	—	15	2	8	11	1	35	2	23	14	—	1
VI.	35	—	1	34	28	—	—	—	6	26	3	3	1	—	1	—	—	13	6	5	7	4	31	4	12	23	8	—
VII.	22	—	2	20	16	—	—	—	4	12	3	2	—	—	1	1	1	9	6	2	4	1	21	1	7	15	—	1
VIII.	18	—	1	17	11	—	1	—	5	10	7	—	—	—	—	—	—	4	2	4	6	2	18	—	4	14	6	—
Összesen	335	—	23	312	230	1	5	6	70	190	80	29	1	7	3	1	1	106	38	38	88	65	303	32	155	180	36	11
									312					312				335					335		335		Növek.	25

*) A III. és IV. rovatban csak az év végeig iskolába járó tanulók vétetnek számba, az V. VI. és VII. rovatban pedig az év elején beirt tanulók foglaltatnak.

B) A tanulmányok eredményének áttekintése osztályonként.

79

Tantárgyak	I. osztály				II. osztály				III. osztály				IV. osztály				V. osztály				VI. osztály				VII. osztály				VIII. osztály			
	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen
Vallás tan	21	20	18	2	22	16	16	—	22	10	9	—	28	11	14	—	17	10	4	—	14	18	2	—	10	10	—	—	11	5	1	—
Magyar nyelv	6	14	34	7	12	19	22	1	13	20	8	—	9	21	21	2	1	9	21	—	1	13	20	—	—	6	13	1	—	7	10	—
Német nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	2	11	22	6	7	11	24	11	8	9	12	2	3	13	16	2	—	4	13	3	6	2	9	—
Latin nyelv	8	13	28	12	6	17	26	5	5	13	23	—	5	10	34	4	7	9	14	1	5	11	18	—	1	4	15	—	—	4	12	1
Görög nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	9	10	8	5	3	26	—	1	4	15	—	—	4	13	—
Történelem	—	—	—	—	—	—	—	—	10	12	18	1	19	21	12	1	13	10	8	—	12	11	11	—	4	4	12	—	4	7	6	—
Földrajz	14	20	18	9	21	12	18	3	13	17	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	18	19	2	16	5	10	—	15	11	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	10	8	—	5	5	7	—
Mennyiségtan	4	22	28	7	19	9	21	5	10	13	18	—	13	14	21	5	6	9	15	1	4	8	14	8	1	9	8	2	2	5	9	1
Rajzoló geomet.	12	18	26	5	11	22	21	—	7	21	12	1	12	22	18	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bölcsészettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	11	—	—
Szépírást	13	22	25	1	16	18	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tornázás	7	27	26	—	12	20	22	—	11	19	11	—	8	21	22	—	6	11	13	—	7	16	9	—	2	12	5	—	4	10	3	—

C) A beírt tanulók származási helyének áttekintése

Származási hely	O s z t á l y								Össze- sen
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Nagy-Kanizsai	30	24	18	22	14	7	7	4	126
Zala-megyei	18	20	14	15	11	13	8	9	108
Somogy-megyei	6	7	4	10	4	5	1	2	39
Pest »	1	1	1	—	—	1	1	—	5
Fehér »	1	—	2	—	1	2	—	—	6
Vas »	1	—	1	3	—	3	2	1	11
Nyitra »	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Baranya »	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Veszprém »	—	—	2	—	—	—	—	—	2
Tolna »	—	—	1	—	1	—	1	—	3
Szatmár »	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Sopron »	2	1	1	—	1	—	—	1	6
Nógrád »	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Győr »	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Hajdu »	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Bihar »	1	—	—	—	2	—	—	—	3
Bács »	1	—	—	—	1	—	—	—	2
Szörény »	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Zemplén »	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Esztergom »	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Pozsony »	—	—	—	—	1	—	1	—	2
Alsó-Ausztriai	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Horvátországi	2	3	—	3	—	2	1	1	12
Összesen .	65	58	45	55	37	35	22	18	335

D) A tanév végén megvizsgált tanulók életkoruk szerint.

Osztály	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	21-nél több	Össze- sen
	é v e s e k													
I.	16	16	21	5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	61
II.	—	13	20	12	7	1	1	—	—	—	—	—	—	54
III.	—	—	4	14	10	7	6	1	—	—	—	—	—	42
IV.	—	—	—	3	20	15	10	4	1	—	—	—	—	53
V.	—	—	—	2	8	11	6	3	1	—	—	—	—	31
VI.	—	—	—	—	—	1	11	13	6	3	—	—	—	34
VII.	—	—	—	—	—	3	5	5	3	4	—	—	—	20
VIII.	—	—	—	—	—	—	—	3	4	3	4	3	—	17
Összesen	16	29	45	36	48	38	39	29	15	10	4	3	—	312

E) Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekintése az 1888—89. tanév végén.

Jelentkezett	Szóbeli vizsgálatot tett	Az írásbeli vizsgálaton megbukott	A szóbelitől elallott	Érettnek íteltetett			A szóbeli vizsgálat után			Az érettek közül							
				jelesen	jól	egyszerűen	javító	ismétlő	végleg visszavetett	papi	jogi	orvosi	bölcsészeti	technikai	erdészeti	postai	katonai
18	15	2	1	3	8	2	4	1	1	2	3	—	2	1	1	—	1
										pályára készül							

A sorozatban használt érdemjegyek fokozata.

Szám	Előmentel	Magaviselet
1	jeles	jó
2	jó	szabályszerű
3	elégseges	kevésbé szabályszerű
4	elégtelen	

Rövidítések jelentménye.

Ág. v. == ágostai vallású; helv.== helvét vallású; m. v. == mózes vallású; ism== ismétlő; ö. d.==ösztöndijas; fm. == fölmentetett; a hol a név után a kötelezett tárgyakban vallás jelezve nincs, ott római katolikus értendő.

Értesítés a jövő 1889—90. tanév megnyitásáról.

A jövő tanévre a beiratások aug. 30 és 31., valamint szept. 1-ső és 2-ik napján történnek. — A felvétel szabályai a következők:

1) A növendék szülői vagy ezek megbízottja kíséretében jelentkezik az igazgatóságnál s itt felmutatja az előbbi tanévről szóló iskolai bizonyítványát, továbbá keresztelő levelét, illetőleg születési bizonyítványát. Az első osztályba csak 9 évet betöltött tanuló vétetik fel, ki a népiskola IV-ik osztályának tananyagában kellő jártassággal bír, miről felvételi vizsgát tenni tartozik.

2) Felsőbb osztályba csak azon tanuló léphet, ki a megelőző osztályban minden rendes tantárgyból legalább is elégséges osztályzatot nyert.

Azon tanulónak, ki egy tárgyból kapott elégtelen osztályzatot, az intézet tanártestülete megengedheti, hogy a következő iskolai év kezdetén vizsgálatot tchessen. A ki két tárgyból kapott elégtelen osztályzatot, az csak rendkívüli esetben, a nmlt. vall. és közoktatásügyi miniszter engedélyével tehet javító vizsgálatot. Nem adatik meg a javító vizsgálati engedély a két tárgyból bukott tanulóknak : 1. Ha a tanulónak az erkölcsi magaviselethől »kevésbé szabályszerű« vagy »rossz« érdemjegye van. 2. Ha a latin nyelvből vagy a mennyiség-tanból érdemelte ki elégtelen tanjegyeinek egyikét. A ki kettőnél több tantárgyból kapott elégtelen osztályzatot, az javító vizsgálatra semmi esetre sem bocsáttatik.

A javító és pótló-vizsgálatot azon tanintézetben kell a tanulónak letennic, melynél az elégtelen osztályzatot kapta, illetőleg a vizsgálatot elmulasztotta ; más tanintézethez csak a nmlt. vall. és közoktatásügyi miniszter engedélyezheti a vizsgálatot.

A javító vizsgálatok lehetőségéért vagy áttételéért a folyamodványok a nmlt. vall. és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumhoz czinzendők, 50 kros bélyeggel szabályszerűen ellátandók, az iskolai bizonyítvány hozzájok melléklendő, a folyamodó tartózkodási helye rájok irandó s így kellőleg fölszerelve és kiállítva az intézeti igazgatóságnál legkésőbb július 5-ig benyujtandók.

Később érkező vagy közvetlenül a miniszteriumhoz küldött folyamodványok figyelembe nem vétetnek.

3) Tandij fejében egész évre 12 frt fizetendő. Ezenkívül azon tanulók, akik először lépnek az intézetbe, 2 frt 10 kr. felvételi díjat, valamint az ének- és zenetanító tisztelet-díjának fedezésére 1 frtot fizetnek, mely utóbbi összeg minden tanulótól (a szegények kivételével) szedetik.

A szülőknek vagy ezek helyettesének kötelessége az iskolán kívül a tanulók erkölcsös magaviselete fölött őrködni ; különben az igazgatónak jogában áll megkövetelni, hogy olyan szállásadóktól, kiknél a felügyeletet elégtelennek tartja, az ifjak alkalmasabb helyre vitessenek

4) A vall. és közokt. m. k. Miniszter úr Őnagyméltósága f. é. máj 12-én 6364. sz. a. következő rendeletet adta ki :

»Az 1879. év szeptember hó 12-én 25,409. sz. a. kelt rendelettel a polgári iskolák számára kiadott tanterv bevezetéséül szolgáló »szükséges tudnivalók« 4. pontja a középiskolából polgári iskolába való

átlépést eléggé részletesen meg nem határozván az e részben tapasztalható ingadozás megszüntetése és egyöntetű eljárás életbe léptetése céljából a következőket rendelem :

1) A középiskolából a polgári iskolába átlépni kívánó tanulót fel lehet venni a) elsőrendű bizonyítványa alapján ; b) másodrendű bizonyítványa alapján, ha az illető tanuló gymnasiumban latin vagy görög nyelvből, reáliskolában francia nyelvből kapott osztályzatot, de a többi tantárgyból legalább elégséges van.

A mennyiben azonban a középiskolák és a polgári iskola tantervei között lényeges eltérések vannak, melyek az átlépés alkalmával figyelmen kívül nem hagyhatók, azért a középiskolából polgári iskolába átlépő tanuló a polgári iskola megelőző osztályaiban előforduló azon tananyagból, melyet a középiskolában nem tanult és mely a polgári iskola későbbi osztályaiban nem fog pótolni, felvételi vizsgára kötelezendő.

Ha a tanuló ezen felvételi vizsgálatnak azonnal való letehetésére nincsen elkészülve, akkor neki elkészülés céljából az évi osztályvizsgálat idejéig terjedő határidő engedélyezhető ; osztályvizsgálatra azonban ily tanuló csak a felvételi vizsgálat előzetes sikeres letétele után bocsátható.

2) Oly tanuló, ki a középiskolában az 1. §. b) pontjában említett tantárgyakat leszámítva egy vagy legfeljebb két tantárgyból elégtelen osztályzatot kapott, szintén felvehető a polgári iskola megfelelő magasabb osztályába, ha az 1. §-ban említett tantervi különbözetből teendő vizsgálaton kívül azon tantárgyakból, melyekből elégtelen osztályzata van, a polgári iskolában a felvételt megelőzőleg sikeres felvételi vizsgálatot tesz.

Ez esetben azonban a felvételi vizsgálatra bocsátáshoz a kir. tanfelügyelő engedélye szükséges.

Ezen vizsgálat a polgári iskola szempontjából ejtve meg, a középiskolában nyert elégtelen érdemjegy javítását nem vonja maga után, miért is a középiskolai bizonyítványra nem a szokásos javító záradék, hanem hátulsó lapjára az engedély, tantárgyak és felvételi vizsgálat eredményének idézésével csak a felvételi záradék vezetendő reá.

3) Oly tanuló, ki a középiskola valamely osztályát eredménytelenül ismételte s ennél fogva tanulmányait a középiskolában nem folytathatja, polgári iskolában az ismételt osztálynak megfelelő, sőt a mennyiben osztályzat tekintetében az 1. §. b) pontja vagy a 2. §. feltételeinek megfelel, a következő felső osztályba is felvehető.

4) Valamely polgári iskolánál elégtelen osztályzatot nyert tanuló rendszerint csak ezen iskolánál tehet javító vizsgálatot. A javító vizsgálatnak más polgári iskolánál való letehetése csak rendkívüli körülmények között ezen utóbbi iskola fölött álló kir. tanfelügyelő engedélyével történhetik meg és akkor a bizonyítványra vezetendő javító záradékban az engedély száma és kelte idézendő.

5) Az 1—4. §-ban említett vizsgálatok díjmentesek és azon osztály tanítói előtt teendők, melybe a tanuló felvétetni kíván. A vizsgálat lefolyásáról jegyzőkönyv vezetendő.

II) Az 1876. évi szeptember hó 2-án 20,311. sz. a. kelt rendelettel a polgári községi iskolaszékek számára kiadott utasítás 65. és az ugyanakkor az állami népoktatási tanintézetek gondnokságai számára kiadott utasítás 55. §-ában a magántanulók vizsgálatra bocsátására és az általuk fizetendő díjakra nézve foglalt határozatot a polgári iskolákat illetőleg következőképen módosítom s bővitem ki:

1) Az iskolaszék, illetőleg gondnokság (vagy közvetlen iskolai elüljáróság) csak azon magántanulóknak vizsgálatra bocsátására illetékes, kik e minőségben rendesen be voltak írva és a vizsgálatot a rendes időben teszik le.

2) Olyanoknak, kik valamely polgári vagy megfelelő középiskolai osztály elvégzése után legalább egy év eltelte után a következő magasabb osztályból kívánnak magánvizsgálatra bocsátatni, az engedélyt a kir. tanfelügyelő adja meg.

Ugyanez áll azon esetre, ha tanítóképezdét végzett vagy tanítói oklevéllel bíró egyén kíván a polgári iskola VI. osztályából vizsgálatot tenni.

3) Egy vagy több osztály mellőzésével vagy több osztályból összevonttan teendő magánvizsgálathoz az engedély megadását a vall. és közokt. ügyi Ministeriumnak tartom fenn.

A 2. és 3. pontban említett esetekben a jelentkező köteles az engedély megnyerése iránt folyamodványát kellően bélyegelve és keresztlevéllal eddigi tanulmányairól szóló és a tanulmányok elvégzése óta lefolyt idő alatti foglalkozását feltüntető bizonyítványokkal felszerelten azon polgári iskola igazgatóságánál benyújtani, hol vizsgálatot óhajt tenni. Az igazgató e folyamodványt a tanítói testület véleménye kíséretében a kir. tanfelügyelőhöz terjeszti fel. A 3. pont esetében ezen hatóságok a folyamodványt a miniszteriumhoz juttatják.

4) A nyert engedély alapján a magánvizsgálat bármikor, az iskolaszék, illetőleg gondnokság kiküldöttjének, vagy az igazgató jelenlétében azon tanítók előtt tétetik le, kik az illető osztályban abban az időben tanítanak.

A vizsgálat írás- és szóbeli, és kiterjed minden tantárgyra, mely azon osztály részében a tantervben elő van írva.

A vizsgálat lefolyásáról jegyzőkönyv vezetendő. A bizonyítvány az anyakönyv megfelelő száma alatt állítandó ki és benne azon körülmény, hogy az illető magánvizsgálatot tett, az engedély kelte és számának idézése mellett megemlítendő.

5) Állami és államilag segélyezett községi polgári iskolákban a

beiratási és tandíjon felül egy osztályból teendő magánvizsgálatért 15 frt, az osztály összevonás esetén egy osztály után 15 frt, a többi után 10—10 frt vizsgálati díj fizetendő.

A beiratás és tandíj akárhány osztályból tétessék le egyszerre a vizsgálat, mindig csak egyszer fizetendő. A bizonyítvány kiállításáért járó díj a beiratási díjban bennfoglaltatik. A beiratási és tandíj az iskola pénztárát illeti meg. A vizsgálati díj a vizsgálaton való részvétel arányában a tanítókat illeti, hozzá véve egy részt az igazgató számára. Ha az igazgató egyszersmind vizsgáló, ezért neki külön rész jár.

6) A magánvizsgálati díjakat az igazgató szedi be; azokról névszerinti jegyzéket vezet, melyben elkülönítve mutatja ki az iskola pénztárba folyó és a vizsgálatokat illető díjakat. Az iskolai pénztárba folyó díjak az említett jegyzék csatolása mellett az iskola számadásában bevételezendők.

7) Tisztán községi, társulati és magán polgári iskolákban a magánvizsgálati díjat és felhasználása módját a közvetlen iskolai hatóság vagy az iskola fentartó határozza meg. Magán polgári iskola tulajdonosa köteles a díj nagyságát és minden magánvizsgálatot a kir. tanfelügyelőnek előzetesen bejelenteni.
